

ŠTEV 7-8

LETO I.

ZBORNİK

SVEČENIKOV SV. PAVLA

IZDAJATELJ IN ODGOVORNI UREDNIK
:: **FRANC BRATUŽ** ::

S SODELOVANJEM DRUGIH DUHOVNIKOV UREJUJE
:: : : **IVAN REJEC** : : : :

TISKA „NARODNA TISKARNA“

:: V GORICI — 1920. ::

Odsek za šolstvo.

Katehetski sestanek v Gorici meseca septembra je privabil lepo število katehetov, ki so se navduševali za svoj visoki katehetski poklic in verskovzgojne ideale. Največ je v ta namen pripomogel sobr. dr. U k m a r, ki je prejel za svoja vzorna izvajanja o katehetrovi osebi, gorko odobravanje. Njegov referat je natisnjen v današnji številki.

Drugi govornik sbr. K o b a l je govoril o pravnem položaju veronauka in kateheta. Žal, da je moral ugotoviti, da o kakšnem pravnem položaju veronauka v sedanjih razmerah niti govora ni. Velikansko škodo v tem oziru smo pojmiili ob njegovih izvajanjih, kakšen da bi moral biti ta pravni položaj, zajamčen nam po mednarodnem pravu, zahtevajočem prejšnje postave za zasedeno ozemlje. Videli smo v duhu načelo verskonravne vzgoje, katehetovo vzvišeno stališče, velike pravice Cerkve na tem polju. Videli smo, da je bil veronauk temelj vzgoje in da je imel zato odlično mesto. To smo tem bolj umevali, ko smo primerjali sedanje načelo, ki zahteva vzgojo državljanov na podlagi civilne etike; razumljivo, da nima zato veronauk prvega mesta, da red v veronauku v spričevalih več ne odločuje (za odličnjaštvo), da ni verskih vaj. Istotako je izgubil skoro vse pravice katehet. Odpomoči nam more le vzajemno delovanje ljudstva in kateheta. Ljudstvo in kateheti skupaj! — Sbr. dekan V a l e n t i n č i č je povdarjal, da nam gre v našo veliko tolažbo učitelstvo na roke. — Sbr. profesor L e b e n, katehet na idrijski realki, pove, da se mu je posrečilo priboriti na idr. realki veronauku in sebi dolžno mesto in veljavo. — Sbr. Š č e k misli, da nam manjka splošna enotna podrobna organizacija ozi-

roma enoten nastop za vse zasedeno ozemlje in Trident. Vstvarila naj bi se tako enotna falanga z enotno zahtevo, z enotnim programom — kakor v drugih — tako tudi v zadevi veronauka. Starešinstvo Zbora naj bi stopilo v stik z merodajnimi faktorji. — Sbr. monsignor dr. L i č a n predlaga, naj se zahteva uveljavljanje naših pravic glede veronauka, ki nam pritičejo po mednarodnem pravu, zahteva naj se status quo. Koncesij nobenih, pridejo same od sebe; istotako spominja monsignor na šolske svete, katerih uveljavljanje in vpostavitve naj se zahteva. Sbr. C i g o j priporoča enoten nastop glede klasifikacije: dosedanje tiskovine se porabijo, v rubriko »civilne morale«, katero se prečrta, se vpiše »veronauk«.

Tretjo točko je imel tvoriti referat sobr. M a j e r h o f e r j a o uvedbi nove učne knjige »Krščanski nauk za prvence«. Ker je bil sbr. Majerhofer ravno takrat v našo veliko žalost zaprt v Trstu, je moral referat odpasti. Sklenilo se je le radi pomanjkanja časa brez debate, da se ta nova učna knjiga že letos vpelje.

Predsedujoči sbr. dekan V a l e n t i n č i č zaključil že v pozni uri lepo uspelo zborovanje, ki je imelo **strogo duhovnopastirski značaj**, z željo, da bi se taki plodonosni sestanki v blagor naše ljube mladine še ponavljali.

Obvestilo.

Obveščeni smo o nekaterih novih določbah v prilog verstvu in verskim vajam v šolah. A ker nismo še mogli avtentično dognati njihove vsebine, ne moremo danes o tem spregovoriti. Čim brže prinese »Edinost« poročilo o tej važni stvari.

Asceza in pasterala.

Venite, adoremus.

Andrej Furian — Sv. Križ pri Trstu.

Starejši duhovniki smo se bili skoro vsi priglasili za Družbo duhovnikov Častilcev presv. R. T. Mlajšim je Družba manj znana.

Glavna dolžnost tega združenja je, da duhovnik adorator premoli vsak teden po eno uro pred Najsv. Zakr. Pa bojim se, da nas je veliko takih, ki bi jim Kristus mogel očitati: »Simon; dormis? Una hora non potuistis vigilare mecum?«

Duhovniki želimo dvigniti nam izročeno ljudstvo iz potrnosti in mrtvila, v katero jih je pripravila svetovna vojska in dolgotrajna premirje. Pa, žal, v tem oziru velja za duhovnika poziv: »Medice, cura te ipsum!« — ozdravi sam sebe, dvigni sam sebe, potem boš sposoben dvigati tudi druge.

Vsi želimo »instaurare omnia in Christo.« Vsi učimo, da je Kristus pot do resnice in življenja. Ponavljamo, da ta pot začenja v tabernaklju; da je tabernakelj naša trdnjava: Deus, refugium nostrum et virtus; da je presv. R. Telo fortitudo plebis suae. Boli nas, če vidimo vernike, brezbrizne za sv. mašo, za sv. obhajilo in za češčenje presv. R. T.; zato dajemo izraz tej naši notranji bolesti z očitanjem mrzlobe in mlačnosti. **Sami pa nismo morda že davno ene cele ure** preživeli pred Najsv. Zakramentom: kratka priprava in kratka zahvala po sv. maši, sem ter tja kratek obisk Najsvetejšemu, to je vse naše klanjanje pred euharističnim kraljem.

Vse drugo, kar opravljamo v bližini tabernaklja, spada v javno službo božjo, katero moramo opravljati vsled svojega poklica ali pa vsled obveznosti do vernikov. V češčenju presv. R. T. izvajamo pogostoma »strictam iustitiam« t. j. opravljamo navadno le to, kar je strogo zapovedano; prave, prisrčne, neprisiljene, neslužbene ljubezni do euhar. Kristusa je pa res premalo. Zato se ne smemo čuditi, ako ne dosegamo vseh, kakoršnih si želimo.

Sobratje! Iz tabernaklja prihaja gonilna sila, izvira moč, veselje, blagoslov vsemu našemu pastirskemu in socialnemu delu. Če hočemo res uspešno delati, se moramo postaviti v tesno zvezo s presv. Srcem Jezusovim v presv. Euharistiji. V tako zvezo stopa, kdor se zaveže, **vsaj eno uro** na teden preživeti pri nogah euhar. Zveličarja. Z

uro češčenja kažemo zaupno vstrajnost, kateri je zagotovljeno uslišanje. Trkajte na vrata presv. Srca, in odprlo vam bo zaklade milosti in modrosti. Zato pa sobratje, — venite, adoremus! Pono vimo prvotno gorečnost v češčenju euhar. Jezusa in zopet se bomo čutili srečne, nad vse srečne, da smo Njegovi duhovniki.

Kako praktična je za duhovnika tedenska ura češčenja. Hora adorationis hebdomadarum est etiam hora recollectionis et reparationis hebdomadarum.

Mnogi med nami priporočamo vernikom, naj nedeljsko dolžnost sv. maše porabijo v to, da **zahvalijo Boga za dobrote celega preteklega tedna**, da zadostijo za pregrehe preteklega tedna in da prosijo božje pomoči in blagoslova za prihodnji teden. Priporočamo posebej starišem, naj tudi oni, kot nekdanj Job, obrnejo daritev sv. maše za to, da zahvaljujejo, prosijo odpuščanja in blagoslova za vse člane svojih družin.

Duhovniki pri nedeljski sv. maši, žal, ne moremo tako zbrano moliti, kakor pobožni verniki, ker moramo navadno precej hiteti, da se služba božja preveč ne zavleče. Nadomestilo najdemo v tedenski uri češčenja. Tu imamo priliko pred tabernakliem premisliti dobrote prejete v preteklem tednu in se dostojno zahvaliti; tu moramo — kot zgubljeni sin — vreči se k nogam našega Očeta in izprašati svojo vest, obsoditi sami sebe, obžalovati, prositi odpuščanje, obetati poplajšanje in prositi blagoslova za nadaljnje boje. Tu imamo priliko, kot nekdanj Mojzes na gori, dvigniti roke za bojujočo se cerkev. Če bo Mojzes vsake župnije vstrajno in zaupno med uro češčenja dvignil roke k tabernaklju, bo tudi ljudstvo zmagovalo v bojih zoper dušne sovražnike. Pri uri češčenja ima duhovnik čas, napravljati načrte za boj in delo; tu se izvežba v rabi orožja, da navdušeno plane iz zakristije ven v boj za borbe Gospodove. Pri uri češčenja stopa duhovnik z Jezusom na Tabor, kjer uživa njegovo lepoto; kakor nekdanj Mojzes na gori Sinaj, tako občuje tukaj duhovnik se svojim Bogom. Z gore občevanja z Jezusom prinaša oni čudoviti sijaj, ki skrivnostno učinkuje na kršč. ljudstvo. Sobratje! če nas ljudstvo še

spoštuje navzlic vsem sovražnim gonjam proti nam, zapomnimo si, da to spoštovanje, to zaupanje do nas ima radi naše zveze z euharističnim Jezusom! Brez Jezusa smo duhovniki brezpomembna bitja, prave ničle. Vse iz Njega, nič brez Njega!

Zato nazaj v Euharistični raj!

Zopet začnimo s tedensko uro češčenja. Kdor je že vpisan, in je potem opustil opravljati uro in pošiljati mesečne izkaze na škofijskega pooblaščenca, ostane toliko časa član, dokler sam ne izjavi, da izstopi iz družbe D. Č. Tak pa ni skoro

nobeden. Seveda, kdor je član, pa ne opravlja ure češčenja, ni deležen odpustkov in privilegijev družbe; ko pa zopet začne opravljati uro in pošiljati izkaze, mu oživi pravica do vseh duhovnih dobrot družbe. Duhovniki, ki se niso še nikdar prijavili, se morejo javiti 1.) za goriško nadškofijsko pri č. g. Ivanu Krenu, nunskem spovedniku v Gorici; 2.) za tržaško pri Andreju Furlanu, župniku v Sv. Križu pri Trstu; 3.) za poreško pri preč. g. Antonu Bronzinu, kanoniku v Poreču.

Duh Srca Jezusovega je duh reda.

J. G.

S tem, da smo se včlanili v sodaliteto Srca Jezusovega, smo pred drugim tudi hoteli pokazati, da se hočemo živeti v duha Srca Jezusovega. In to je glavno, saj duh je, ki oživlja. Duh Srca Jezusovega pa je **duh reda** že zato, ker je to Srce — srce Boga, katerega slavi sv. pismo kot duha reda povdariajoč o njem v knjigi Modrosti (11, 21), da je »vse vredil po meri, številu in teži«. Sicer nam tudi naš protektor sv. Pavel, kliče: »Omnia autem honeste et secundum ordinem fiant« (1 Cor 14, 40). Vse naj se spodobno in po **redu godi**. Če vse, koliko bolj šele naše delovanje, zasebno in javno, koliko bolj še posebno vse delovanje in nehanje naših sodalitet in sodalitetnih konferenc, ki so odlikovane s posebnim pokroviteljstvom Srca Jezusovega. Srce, tudi **samo človeško**, je pravi regulator človekovega življenja in vseh njegovih enakomerno se vrščili telesnih pojavov, je pravi simbol reda. Koliko bolj odseva ta red šele iz **človeško-božjega** Srca. Razumljivo, da je tudi **pobožnost** do Srca Jezusovega ožarjena s posebno gloriolo vse lepo prevstvarjajočega reda. Zagotovo menim, da nimamo druge take pobožnosti, v katero bi bil sam Bog posegel s tako natančnim programom, enako deleč dolžnosti in pravice njegovih častilcev, katere poslednje n. pr. je tako natanko zaznamoval v magni charti svojih dvanajsterih obljub. In sv. Srce samo s svojim stalnim slovesnim praznikom in redno se ponavljajočimi prvimi petki: se ti li to Srce ne zdi na nebu te pobožnosti kot žareče sonce, krog katerega se vrti naš zemeljski planet, ki je sicer vsak dan od njega razsvetljevan in ogrevan, a tega razsvetljevanja in ogrevanja višek doseže na praznik Srca Jezusovega; ljubko svitajoči mesec na tem nebu pa je vsaki mesec se ponavljajoči prvi petek. Vse tako enakomerno, držeč se stalnih pravil . . . Da, to je naš duševni planetni sistem, sv. Srce Jezusovo namreč s svojo pobožnostjo.

Zato mora tudi v naše sodalitete Srca Jezusovega — sistem, mora tudi v naše sodalitetne konference sistematičen red.

V koliko smo pa v enoletnem delovanju naše sodal. konference dosegli ta ideal sistematičnega reda? Bilo je to leto leto trudapolnega oživljanja sodalitete, bilo je leto obnove sodalitete in njenih konferenc. Le žal, da nismo še prišli do tega, da bi obnovili pravno obliko sodalitete: naš vicepraeses še ni izvoljen. Kdaj pridemo do njega, da vdobimo že enkrat centrum, iz katerega bi prihajalo v naše sodalitete ne le življenje ampak tudi smotrna enotnost, torej nekoliko sistematičnega reda?

A bolj še kot to, mi je na srcu sistematični red pri naših sodal. konferencah.

Najprej bi rad ugotovil, da vlada glede naših sodal. konferenc majhna zmeda in negotovost v vprašanju, kaj da so prav za prav naše konference. Imenujemo jih konference sodalitete, a razvile so se v konference Zbora svečnikov sv. Pavla, nele razvile, sbr. urednik jih je v aprilovi številki »Zbornika« v Vestniku Zbora naravnost imenoval konference svečnikov (sv. P.) in to imenovanje debelo podčrtal. Torej kaj so? Morda se bo zdelo komu odveč brskati po tem vprašanju, češ, da je to le dlakocepljenje. Nasprotno. Že red zahteva, da razmotrino to zadevo in si v ta namen najprej postavimo vprašanje, v **kakšnem medsebojnem razmerju sta si Sodaliteta Srca Jezusovega in Zbor svečnikov sv. Pavla**, da tem laže ugotovimo, kakšen bodi sistematični red naših konferenc.

Prej si še vsem v Sodaliteti včlanjenim sobratom dovoljujem predlagati, da si poiščemo za »sodaliteto« **domače ime**. Boljšega in bolj domačega imena, Hrvatom in Slovencem skupnega. — beseda je hrvatska, a tudi Slovencem gladko teče — ne morem najti, kakor je pri bratih Hrvatih že

udomačeno ime: »Zajednica Srca Jezusovega«. Osvojimo si to ime tudi mi Slovenci! ¹⁾

Sedaj pa k stvari! Zajednica in Zbor sta dve samostojni organizaciji kakor, si licet componere parva magnis, Cerkev in država. Kakor pa damo mi Cerkvi prednost pred državo, o katere delovanju si Cerkev popolnoma umestno dovoljuje tudi soditi, mislim, da bi dali lahko tudi mi prednost Zajednici pred Zborom, ali bila naj bi vsaj prima inter pares. Zajednica je bolj asketično-pastoralna organizacija, Zbor pa kulturno-stanovska. — Vsaka teh organizacij, ki imata že vsaka svoj posebni ustrc, ločeno predsedništvo i. t. d.... ima tudi svoje posebne zadeve, a ker sta si v marsičem vsaj sorodni, bosta imeli tudi takozvane mešane zadeve.

Zbor ima svoj občni zbor in svoje sicer takozvane odborove seje, ki so pa v resnici pravcate konference svečenikov sv. P.

Zajednica pa ima svoje zajedniške (sodalitne) konference. Zakaj toliko razločujem? Zato, da vgotovim, da so naše pokrajinske konference institucija Zajednice, vsaj v prvi vrsti Zajednice in ne Zbora. Želim to razliko in to vgotovitev povdarjati, da ne bomo mešali pojmov, ker zdi se, da je začelo prevladati mnenje, kakor da bi bile naše konference — za Zbor.

Ker so pa mnogotere zadeve obojne organizacije mešane, spadajo te itak že samoposebi tudi v okrilje zajedniških konferenc, v kolikor pa niso mešane ampak pristno svojske Zboru, jih pa sprejmejo zajedniške konference gostoljubno pod streho, kakor sprejema tudi Zbornik, ki je glasilo Zbora, zadeve Zajednice pod svojo gostoljubno streho.

Poleg tega si mislim, naj bi imela Zajednica, ki sem jo že prej označil kot primo inter pares, tudi nalogo, da premotriva vse delovanje Zborā tudi iz svojega recimo specialno cerkvenega stališča. Ne rečem naravnost, da naj kontrolira zbor, ker v to nima pravice, ampak naj vsaj kot samostojna organizacija sodi in presoja zbor in njegovo delovanje. Iz tega vidika naj razpravlja na svojih zajedniških konferencah tudi zadeve v kolikor so svojske Zboru, oplemeniti naj jih in duševno podpre, daje naj Zajednica na svojih konferencah Zboru duhovno življenje in duševnost, bode in postane naj na ta način Zajednica duša Zbora, tega orjaškega telesa stanovske duhovniške organizacije.

Sistematični red bi zahteval, da se zrcali to javno načrtano razmerje obeh organizacij tudi na vsaki naši zajedniški konferenci.

Kaj nam bodi torej konferenca? Odgovarjam: stalna institucija Zajednice, ki poleg pristno svojih

zadev tudi suvereno sodi, poroča ali bolje, si pusti poročati o delovanju Zbora svečenikov sv. Pavla kakor tudi o vseh drugih duhovniških zadevah. Zato naj ohrani konferenca ime konferenca Zejednice S. J.

Več ali manj se je že pri vseh konferencah udomačila navada, da dokumentira vsaka konferenca glavni namen Zajednice Srca Jezusovega s stalnim dasi kratkim referatom o sv. Srcu, z debato, ali brez nje, kakor se v vsakem posameznem slučaju sklene. To tvori vedno prvo točko konference.

Kot druga točka sledi glavni referat, ki se giblje ali v pristno zajedniškem področju (askezi in pastirstvu) ali lahko obravnava mešane zadeve, katere se z Zborom srečujejo v kolikor je Zbor kulturna organizacija.

Stalna tretja točka pa naj bi bilo poročanje Zajednici S. J. o delovanju Zbora in njegovih odsekov. V ta namen bi bilo želeti, da bi imela vsaka zajedniška konferenca štiri (ali kolikor treba) stalne poročevalce za vsak odsek zbora. Naloga teh, če mogoče stalnih, poročevalcev, ki naj bi bili obenem odposlanci konference v odseke Zbora, bi bila poročali vsaki zajedniški konferenci o delovanju odsekov in Zbora sploh. Želal bi tu zopet povdariti, da deluje konferenca pri tem poročevanju vedno le kot zajedniška konferenca in ne kot konferenca svečenikov sv. Pavla, da tako lahko vsaj pri debati tudi malce, pokontrolira Zbor in njegovo delovanje.

V tem oziru sem torej nekoliko v nasprotju z naziranj sbr. urednika o ustroju zbora, o katerem je razpravljaj v gori imenovani aprilovi številki zbornika.

Da se vrnem k poročevalcem za odseke Zbora. Take 4 poročevalce je n. pr. predzadnja sv. lucijska konferenca izvolila. Bilo bi resno želeti, da bi jo v tem oziru vse druge posnemale.

Po gorenjih izvajanjih bi imeli tako za vsako konferenco tri glavne stalne točke dnevnega reda, katerim bi sledile še slučajnosti. Na ta način bi se zelo približali vzoru sistematičnega reda.

Resno me veseli, da smem na sploh naše konference glede reda zelo pohvaliti. Le v eni točki se mi zdi, pojemā red na naših konferencah, in to kolikor sem imel priliko opaziti, precej povsoj: Začetek naših konferenc je vedno vzoren, red, vlada na njih, mir in disciplina, tudi v srednjem delu se disciplina nadaljuje, toda ko se bližamo koncu (če sem skoro pri vseh konferencah zapazil), začenja disciplina nekam ponehavati, predsednik ne more vzdržavati več reda, vse vstaja in začenja vse vprek govoriti. Tu manjka reda. Ali bi smel nasvetovati majhen remedij zoper to razvado? Kakor začenjamo konferenco z nad vse resnim predmetom, tako bi tudi kazalo sklepati konferenco z resnim, sicer kratkim a stalnim predmetom. Ta

¹⁾ Naše konference naj bi o tem sklepale, in »Zbornik« naj bi rabil to označbo.

predmet naj bi bil morda namenjen tisti ideji, o kateri smo ponovno rekli, da jo bomo gojili, a se je dosedaj še skoro niti spomnili nismo (razen morda parkrat). Posvečena naj bi bila sklepna točka konferenčnega dnevnega reda Njima dvema, ki sta v praksi v velikem stilu vse to vršila, kar mi na naših konferencah obravnavamo, Njima dvema, ki sta znala bolj ko kdo drugi v sebi vpdobiti Srce Jezusovo, — nosila sta v sebi v resnici apostolsko srce —, Njima dvema, apostoloma našima, katerih slavo razširjati smo se že davno namenili, a namena še niti izvrševati začeli, Njima dvema — vzornikoma našima, vzornikoma v askenzi, pastirstvu, kulturi in stanovskem pravnem varstvu, sv. Cirilu in Metodu. Naše konference bi imele tako slovesnejši in rednejši zaključek. stii. Voljeni predsednik — oficialni njegov naslov reda na naših konferencah, niso malenkosti. Predvsem žrtvujmo tistih par uric svojo voljo skupnosti. Voljeni predsednik oficialni njegov naslov »rektor« bi lahko imenovali voditelj, naslov,

ki je tudi pri Mar. družbah že udomačen — naj se zaveda, da ima zaupanje članov Zajednice ter naj vedno smotreno in strogo zahteva disciplino in red, naj bo voditelj ne le v besedi ampak tudi v dejanju, on naj konferenco in razprave reš v o d i; mi pa štejmo si v čast, da mu sledimo, saj sledimo s tem samim sebi, ki smo prostovoljno dali voditelju zajednice z izvolitvijo svojo voljo na razpolago.

Še par pripomočkov za redno paslovanje konference Zajednice S. J. Določijo naj se stalne funkcije, n. pr. tajnik, blagajnik (na svetogorski in sv. lucijski konferenci ga uradno imenujejo »očeta konference«). Vse naj bo urejeno, vsakdo imej svoje mesto, vse pa naj navdaja zajedniški čut skupnosti.

Ž eno besedo: bodi nam sistematični red na naših konferencah naša častna zadeva. Skušajmo tudi s tem sistematičnim redom slediti presv. Srcu Jezusovemu, kolega duh je — duh reda. —

O katehetovi osebi.

Predaval dr. Jak. Ukmar na katehetskem sestanku v Gorici 26. avg. 1920.

Velečastiti gospodje, dragi sobratje! Razprava o katehetovi osebi in pa metodika verskega pouka sta prav za prav dve različni stvari, vendar med seboj tesno združeni. Dasi je namreč možno učiti se in deloma tudi naučiti dobro metodo verskega pouka iz knjig, je vendarle priznana resnica, da iz harmonično urejenih vrlin katehetovih izvira naravno tudi dobra metoda kateheziranja.

To le sem moral poudariti koj v začetku referata, prvič zato da se vidi, kako važno je razpravljati o katehetovi osebi, drugič da se umeva, zakaj se moram v referatu o katehetovi osebi tuintam dotikati tudi metodike verskega pouka.

Pred očmi imam deloma ljudskošolske, deloma bivše srednješolske razmere in govorim skoro izključno iz lastne prakse in izkušnje.

I.

Dragi sobratje! Kdor je vzgojitelj mladine, ima velevažno in odlično nalogo. Saj vemo, da čigar mladost, njega bodočnost. Otrok je nežno drevesce, ki se da upogibati na razne strani. Kaj lahko postane iz otroka, ki ga imaš pred seboj? Svetnik ali pogubljenec, poštenjak ali malopridnež.

Toda to so bolj naravni razlogi, ki nagibajo vsakega vzgojitelja, da se z vñemo loti svoje naloge. Koliko nadnaravnih razlogov ima šele katoliški katehet, da se goreče posveti vzgoji in pouku

mladine. Otroci so po krstu otroci božji namenjeni za večno gledanje Boga v nebesih. Člani so katoliške cerkve; daritev, zakramenti in skoro vsa posvečevalna sredstva so jim na razpolago, najimenitnejše stvari božje — angeli jih čuvajo in varujejo.

Seveda vidi vse te važne nadnaravne nagibe samo tisti katehet, ki je res mož žive vere. In to je prva in glavna lastnost, ki jo zahtevamo v osebi katoliškega kateheta, da mora imeti trdno in živo vero, tako da vse razmatra z nadnaravnega vidika sv. vere in urejuje vse svoje delo v luči večnih resnic. Po veri se razlikuje katehet-pastir od šolskega dninarja, po veri se mora dandanes razlikovati katehet od svetnih — žal — večkrat versko mladih učiteljev in vzgojiteljev.

Verske resnice veljajo takemu katehetu nad vse, zato jih skuša vedno globlje spoznavati ter ne neha izpopolnjevati se v bogoslovnih vedah.

Nikar ne reci: čemu naj študiram, saj pred svojimi paglavci ne potrebujem take učenosti! Ko je pa priznano in — žal — po konkretnih slučajih potrjeno dejstvo, da more človek, ki leta in leta študij zanemarija, tudi pri pouku ljudskošolskih otrok nevedoma herezije predavati kakor tudi pri navidez tako nenevarnem popoldanskem krščanskem nauku ob nedeljah. Prilik ne manjka, n. pr.

terminologija glede presv. Trojice, izvirni greh in potreba odrešenja, nauk o dejanski milosti, o naravi in odpuščanju malih grehov, o načinu bivanja Jezusovega v pres. Evharistiji itd. Vse polno čeri, ob kojih človek lahko ponesreči. In kakšna bo naša odgovornost, če ne bomo nudili vernikom sploh, posebej še otrokom, prístnega in nepotvorjenega božjega razodetja!

Mar naj se v izogib te nevarnosti zadovoljimo s tem, da ostanemo zgolj mehanično pri itak težavnem besedilu katekizma? Saj mi boste vsi priznali, da je daleč od vzor-kateheta tisti, ki se zadovoljuje s tem, da otroci katekizem memorirajo, ali ki celo meni, da se to pravi katehezirati, če otroci v šoli katekizem po vrsti in skrajno dolgočasno berejo. Katekizem brez temeljite razlage katehetove je za otroka (in marsikje tudi za odrastle) povsem neporabna knjiga. Toda katehet, ki hoče dobro in pravilno tolmačiti katekizemska vprašanja, mora dobro poznati dotične teze v dogmatiki in moraliki. Prav nič se ne bi čudil, če bi videl kateheta, ki se s Hurterjem ali Noldinom pripravljata na pouk v nižjih razredih ljudske šole. Seveda bolje, če sploh redno študira, tako da vsa važna vprašanja dogmatike in moralike habitualno obvladuje, in da se njegova priprava na pouk omejuje bolj na način, kako bo to, ali ono njemu že dobro znano versko resnico tudi otrokom njihovi zmognosti primerno razložil.

Pa ne le radi katehezirajpa mora biti katehet bogoslovno izobražen mož, temveč tudi radi ugleda, pred drugimi inteligentnimi sloji, v prvi vrsti pred učiteljstvom. Sploh bi slabo uplivalo, če bi duhovnik ne bil orientiran o glavnih smereh onih vprašanj, ki dandanes gibljejo svet, najbolj sramotno pa je, če niti v svoji stroki ni dovolj poučen.

Duhovnik in znanost spadata skupaj po starodavni in častitljivi tradiciji, ki poteka iz najstarejše zgodovinske dobe, ki jo v judovskem narodu lahko zasledujemo od Mojzesovih dni preko Malahijevega izreka: »labia sacerdotis custodient scientiam« (Mal 2, 7) notri do Kristusa; tradicija, ki jo je podedovalo krščanstvo ter v starem in srednjem veku tako visoko/cenilo in zvesto čuvalo, da sloni vsa zveza med staro kulturo in novim svetom skoro izključno na znanstvenem delu duhovnikov in menihov.

Bratje, zavedajmo se ponosno, da smo kot člani cerkvene hierarhije potomci največjih kulturenošev in v tej zavesti kot možje globoke vere gojimo znanost, predvsem bogoslovno in bogoslovju sorodnih strok, in ne zanemarjajmo orientirati se o vprašanjih, ki so v dobi socialno-političnega preobrata na dnevnem redu.

Če bi bili vsi katehete, oziroma dušni pastirji, ki katehezirajo, možje resnega študija in pozitivne znanosti mesto neprevidnega polemičnega vpitja,

bi se v mnogih slučajih ublažilo napeto razmerje med katehetom in učiteljstvom, pa med katehetom in vaškimi veličinami, in to le v korist verskega pouka in verske vzgoje šolskih otrok. Prav nič ne dvomim, da so si mnogi neprevidno goreči gospodje v svojih župnijah ustvarili oziroma pomnožili liberalce, kakor se tudi bojim, da si bodo marsikateri duhovni pastirji z neprevidnim vpitjem in birokratskimi manirami ustvarili boljševice, mej tem ko bi mogli za resnim študijem duha časa, s pozitivnim delom za versko, pravno in gmotno povzdigo župljanov in z lastnim prepovedom v smeri zdrave krščanske demokracije vsem nepobitno dokazati, da smo mi katoličani proti krivicam dosedanjega gnilega družabnega reda in si želimo novega življenja. Po mojem mnenju bi bila cerkev največ storila proti boljševizmu, če bi bila pravočasno povzdignila svoj glas proti neznosnim, pogansko-krivičnim razmeram v mednarodni konstelaciji, proti tajni diplomaciji, ki kupčuje z narodi in goni milionske mase kot neumno živino v klavnico, sploh proti vsemu smradu, ki se dviga iz takozvanega versailskega miru in pretvarja Evropo v vulkan, ki mora izbruhniti. — Ker se je pa cerkev (njen človeški element!) za časa vojne tudi v svojih visokih hierarhih razcepila v dve bojni skupini, ki sta pridno druga proti drugi agitirali; sedaj pa, ko se v določevanju mednarodnih odnošajev tepta vsako naravno in božje pravo, molči in celo, tacite aprobira ali vsaj ne zabranjuje, da se stranka, ki velja za krščansko, zavzema za aplikacijo londonskega pakta, ki ga bodo poznejši rodovi s studom imenovali, vsled tega je po mojem mnenju cerkev za sedaj izgubila pravo moč proti socializmu in posebej proti njegovi radikalni obliki. Kot mora namreč ležati na cerkvi sum, da je ona zaščitnica dosedanjega gnilega in na gotovo smrt obsojenega socialno-političnega sistema. In tega suma se bo cerkev otresla še le tedaj, ko bo — očiščena v ognju preganjanja in trpljenja — zopet razvila čisto zastavo krščanske pravice in ljubezni. Tedaj jo bo božja previdnost poklicala, da zopet zgradi svet, ki ga bodo med tem radikalni elementi zrušili.

Oprostite, dragi sobratje, ta moj ekskurz, ki se je nekam oddaljil od nakazanega mi predmeta, pa vendar le bolj navidezno kot v resnici. Vidi se namreč, kako **previden bodi katehet** z učiteljstvom in drugimi inteligentnimi krogi. Učili smo se nekda v pastirstvu, kako se mora katehet, posebno na deželi, zavedati, da je on duhovni pastir, v faru pa da spada tudi učitelj med njegove župljane, zaveda naj se, da zahaja v šolo inre divino in naj bo očetovsko naklonjen onemu, ki zahaja tja samo inre positive humano. Vse prav in lepo, pristavljam pa: für eine glaubensstarke Zeit. Današnji omikanec večjidel ne sliši na to uho. Proti njemu bo uspel katehet veliko prej, če se bo —

sine praeiudicio dignitatis sacerdotalis — izkazal kot moža globokega znanja in širokega obzorja, kot moža, s katerim je možno stvarno razpravljati, kot moža pravice in resnice, ki imenuje zdravo, kar je zdravo, in gnilo, kar je gnilo.

II.

Dragi sobratje! Do sedaj smo poudarjali v osebi katehetovi potrebo trdne vere, temeljitega znanja in velike opreznosti. Pa to bi še ne zadoščevalo. To bi bila le bolj enostranska intelektualna usposobljenost. Treba mu še kaj več, treba mu tudi toplega srca, gorečega v pravi krščanski ljubezni. Brez tega bo vse njegovo delo mrzlo, mehanično, šablonsko. Vzgojni uspehi bodo zelo problematične vrednosti ali pa ničla. Saj vemo, da mlado bitje potrebuje tople ljubezni od strani svojega vzgojitelja. Ljubezen pridobiva in odpira mlada srca in noben silogizem jim ne nudi tako krepkega dokaza predavane resnice, kakor beseda res ljubečega srca.

Katehet mora biti mož krščanske ljubezni. Poudarjam krščanske ljubezni, kajti samo ta, ki je najvišja božja čednost in sploh kraljica vseh kreposti, ga dela sposobnega za vse žrtve, ki so združene z njegovim poklicem.

Pravi katehet ljubi Boga nad vse, otročiče pa kakor samega sebe radi Boga. V otrocih mu vdi-seva božja ljubav. Ta nežna bitja so večinoma še neoskrunjen tempelj božji, bitja kakoršna je Gospod Jezus objemal in blagoslavljal, in vsled krsta menda še lepša.

Iz krščanske ljubezni do otrok se loti katehet svoje službe z veliko vnemo. Že doma skrbno pripravlja vsako katehezo: kaj bo ponavljal, izpraševal, kaj bo novega obdelal, s katerimi svetopisemskimi zgledi bo stvarino ilustriral itd.

Katehet, ki je mož krščanske ljubezni, **prinaša v šolo veselo srce in vedro lice.** Katehetov obraz naj bo vedno jasno nebo, otroci nimajo radi, da je v šoli oblačno. Naj vidijo, da ne smatrajo šole za breme, temveč da prihajamo radi k njim. Seveda stane to veliko premagovanja, ko je včasih notri v človeku toliko skrbi in žalosti. Tóda ljubezen vse to premaga in zdrava askeza približuje kateheta vedno bolj vzoru svetnikov, ki so bili vsakčas ljubeznivi in vedrega lica.

Posebno pa se katehet, ki ga žene krščanska ljubezen, odlikuje v šolski sobi pri pouku. Tu ga koj razločiš od najemnika ali dninarja, ki je čmeren, mrzel in ne ve, kako bi tako dolgo uro ubil. Vse drugače pravi pastir. Caritas Christi urget eum (2 Cor 5, 14). Njegov pouk je zanimiv, živahen, in to je prva in temeljna lastnost, ki jo mora zdrava metodika verskega pouka zahtevati. **Pouk bodi živahen in kratkočasen.** Katehet naj bo v vednem dialogu z učenci. Zdaj izprašuje on učen-

ce, zdaj učenci njega. Z nobenim učencem se ne sme dlje muditi na račun živahnosti pouka, vsi otroci morajo biti vsi uro s predmetom okupirani. Tudi nova tvarina se hevristično z otroci konstruira. Čitanje je bolj dolgočasno in se le poredkoma rabi. Če je pouk prav živahen, ura hitro mine, otroci so pazljivi, disciplina se ne krši. 99% katehetov, ki tožijo čez pomanjkanje discipline in nepazljivost otrok, bi moralo trkati na lastna prsa. Živahnost pouka mora držati disciplino. Ko bodo otroci koncem ure zdihnili: »oh škoda, da je že minulo«, tedaj je bila ura res zanimiva in otroci so morali paziti. Vsa disciplinarna sredstva niso vredna nič, če ne zna katehet otroka za predmet zanimati.

Krščanska ljubezen in modrost vevata katehetu, da mora imeti **odprto srce za vse otroke** in da **ne sme imeti Benjaminov.** S posebnimi odlikovanji naj bo jako štedljiv. **Siromašnim** naj izkaže dejansko ljubezen. **Tepcev** ne sme zanemarjati, posebno trdim bi treba včasih žrtvovati kako urico. Tudi do res **porednih** otrok mora imeti vsaj tuintam dobro in bodrilno besedo. Še pozna leta se ga bodo hvaležno spominjali: dočim so nas vsi drugi topli in v kot potiskali, je imel vsaj katehet nekaj srca za nas!

Krščanska ljubezen veva dalje katehetu, da mora otroke ne le učiti, ampak tudi vzgajati, t. j. razvijati njih zmožnosti tako, da lahko dosepejo do zadnjega cilja. Pri tem velja še vedno stara norma: longum iter per praecepta, breve per exempla. Katehet mora biti otrokom vselej in povsod vzor krščanskega krepostnega življenja. Ni krščanske čednosti brez premagovanja. Otroci naj vidijo, da je katehet mož, ki se zna brzdati. Katehet mora biti **vedno miren in gospodar samega sebe**, ne sme čez mero vpiti, ne se togotiti, ne razsajati. To naj prepusti drugim vzgojiteljem, ki kažejo, da so še sami vzgoje potrebni. Tudi če mora kdaj glas nekoliko povzdigniti, naj ostane pri tem v svoji notranjščini miren.

Neverjetno moč ima nad učenci miren in dostojanstven nastop kateheta. Tudi najhujše zverine bi mogel ukrotiti. Sicer pa nima pred seboj zverin, ampak mlade ljudi, ki sicer znajo biti včasih razposajeni, toda le redkokedaj zlobni. Nekateri imajo talent, da uganjajo »štikeljce«, a Bog nas varuj, da bi vsak tak »štikeljca« šteli v zlo. Iz takega fanta lahko postane prav dober mladenič in mož. Miren in ljubezniv nastop ter živahnost pouka bosta skoro brez izjeme vzela moč vsakemu razposajencu. Res težavno je premagovati se na tak način, a vzgojni pomen tega premagovanja je neprecenljiv.

Katehet, ki ga žene prava krščanska ljubezen do otrok, se ne omejuje na doktrinarno stran verskega pouka, temveč skuša **teorijo lepo družiti s**

prakso. Zato lepo moli z otroci, ne dovoljuje, da bi otroci molitev vlekli ali peli; spremlja jih tinitam v cerkev, da jim tam praktično pokaže, kako se je v cerkvi obnašati pri sv. maši, spovedi, obhajilu, ter jih tam seznanja z najvažnejšimi oblikami katoliške liturgije.

Tudi k čistosti in sramežljivosti navaja otroke s svojim zgledom. Pred otroci nastopa vedno srodobno opravljen, v talarju ali pa (če je šola daleč) sicer snažno oblečen; négligé tudi v vročih mesecih več škoduje nego koristi. Nasproti otrokom je sicer ljubezniv, vendar ne preintimen, posebno ne z deklicami. Najbolje, da se ogiblje vsega zakulisnega in da nastopa le na odprtem odru, ker je to najbolj varno zanj in njegovo dobro ime.

Končno se goreč katehet ne zadovoljuje s šolskim poukom in šolsko vzgojo, temveč njegovo očetovsko srce in oko spremljata otroke tudi zunaj šole po cestah, domovih, pašnikih, kopeljih itd. Zato skuša biti vedno v stiku s starši otrok, da bo vzgoja bolj enotna in uspešna. V isti namen rad konicirira z vestnimi učitelji, posebno pa z duhovnimi sobratji, da se v medsebojnem pogovoru pojmi zbitrijo in se doseže kar možno enotno in pravilno postopanje, kakor je namen tudi našega današnjega zborovanja.

Dragi sobratje! Verska vzgoja otrok po kateheziranju je sila težava. Ta tudi velevažno in ne povsem nehvaležno polje našega duhovskega delovanja. V času sejemo, a večnost bo žela. In če tudi kako zrnce ne vskali takoj, bo pa morda veliko pozneje. Spomin na kateheta, ki je bil vzor-duhovnik poln vere in ljubezni, bo blagodejno vplival na marsikako zabredlo srce in ga popeljal nazaj k nebeškemu Očetu.

Ne pozabimo, da živimo mi in otroci v nadnaravní sferi milosti. »Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat, Deus« (1 Cor 3, 7). Tudi v kateheziranju velja: »Non volentis, neque currentis, sed miserentis est Deus« (Rom 9, 16). Zato si k srcu vzemimo opomin sv. Frančiška Sal. neki krščanski materí: »Le govorite prav pogostokrat svojemu otroku o Bogu, pa še veliko večkrat govorite Bogu o svojem otroku!« (Hamerle, Ecce panis angelorum, 70). V katehezi govorimo z besedo in zgledom otrokom o Bogu, pred tabernakljem pa govorimo ljubemu Izveličariu, prijatelju otrok, o naših šolskih otrocih. In On, ki je nekoč blagoslovljal palestinske otročiče, bo na naše prošnje blagoslovil tudi našo dečo, kar vam, dragi sobratje, vsem prav iz srca želim.

Nekaj o metodi v katehetskem pouku.

(Z ozirom na novopeljano učno knjigo: „Krščanski nauk za prvece“).

J. Maierhofer.

Kakor pravi »Navodilo katehetom o uporabi knjige krščanski nauk za prvece,« je sestavljena ta nova knjiga za verouk na ljudskih šolah po načrtu in metodi, ki je bila priporočena na dunajškem kongresu za katehetiko l. 1912.

Mnoge duhovniške konference hrvatskega in slovenskega zasedenega ozemlja, kakor še posebej zadnji shod katehetov v Gorici, so sklenili, da se uvede že z letošnjim šolskim letom ta knjiga kot redna učna knjiga za vse nauke po vseh ljudskih šolah, kar moramo s stališča enotnosti le pozdraviti. Ob enem pa je to veselo znamenje, ki vrlo dokazuje, s kakšnim zanimanjem sledi naša duhovščina vsem pojavom in pridobitvam moderne katehitičnega gibanja.

Odkrito moram reči, da je »krščanski nauk za prvece« (izdalo ljubljansko katehetsko društvo. Ljubljana 1919; založil škofijski ordinariat ljubljanski) za kateheta in za katehumenčke po naših ljudskih šolah prava sreča, prava rešitev.

Odobrila sta ga že ljubljanski in lavantinski ordinariat, in ni dvoma, da ga bodeda v kratkem

tudi goriški in tržaško-koperski.

Akoravno je namenjen samo za prva štiri šolska leta, pa bo zadostoval za silo in v danih neugodnih razmerah za vse naše eno- in dvorazrednice. Seve da bo moral potemtakem dodejati katehet v 5. in 6. šolskem letu najbitvnejše reči o zakramentih mašniškega posvečenja in zakona, iz liturgike, cerkvene zgodovine (domači svetniki, Ciril-Metod).

Za tri- in večrazrednice in za ponavljalne šole (7. in 8. šolsko leto) pa izide drugo leto nova veroučna knjiga. Dotlej si bomo pa pomagali s srednjim katehizmom in z Zgodbami.

Začeli pa bomo s »krščanskim naukom za prvece« pri otrokih drugega šolskega leta, oziroma v drugem razredu, in sicer takoj prvo uro s prvo stranjo!

In potem kar zaporedoma naprej stran za stranjo, uro za uro: vse kar ima nad vrsto ali nad črko majhno število ¹ ali ². To bi bilo za vsako uro — če jih vzamemo 55—60 na leto — ena stran. Seve približno; kajti merodajna je skupna učna

snov, ali tako zvana učna enota, o kateri bomo govorili v prihodnjem članku.

Bodimo pametni in olajšajmo si katehetsko breme, sebi in svojim malčkom v prid. Sedaj smo morali skakati iz poglavja v poglavje našega katekizma, iz katekizma v Zgodbe in iz zgodbe zopet v katekizem. Bila je to prava muka, ki je mešala najboljše učence, osmeševala nas in našo metodo ter kratila vspehe tudi najboljših katehetov.

Za podlago mora biti neki mehanizem, neko okostje, mera in število.

Le tako bo šolar vedel, »kje smo« in kje se mora doma učiti. In tudi stariši, — hvalabogu, da so v ogromni večini še dobri! — bodo znali kontrolirati učenje svojih ljubljencev.

Nismo še imeli za naša dve tedenski urici krščanskega nauka — odkar svet stoji — niti ene same metodične veroučne knjige, in sedaj se nam nudi. Pograbimo jo in poslužimo se je po navodilih in metodi, ki jo nasvetujem kot staroskušen katehet, kot veteran dvajset službenih let, kot zvest spremljevalec vseh katehetskimi borb, ki so se izvajale ravno v zadnjih dvajset letih na polju katehetike, pedagogike, psihologije, apologetike.

V tretjem šolskem letu — ostane učna snov ista. Poglobitev.

V četrtem šolskem letu — ista!

Večja poglobitev!

Na enorazrednicah, na dvorazrednicah — ista. In sicer do konca 12. leta. Punktum saliens: Koncentrična poglobitev!

Splošno: Živel »krščanski nauk za prvence« kot končni cilj na eno- in dvorazrednicah. Če bodo naši katehumi to znali, ko so dvanaest let stari — blagor nam; več bi ne zahtevali ne apostoli ne Kristus, naš Gospod. Pa to — v srcu in za življenje! Non multa! Srce, vnema in metodična uzgoja za našega Gospoda Jezusa Kristusa — to je vse!

Po uspešnem šolanju na podlagi te učne knjige lahko vsklikne vsak katehet: Vrlo dobro je mogoče zveličanje naših katehumenov!

In kaj hočemo več?

Kaj pa je s prvim šolskim letom? z našimi nevički?

Za naše novince? Saj veste, kakšni pridejo v šolske klopi sedaj po strašnih vojnih letih. Pa boste ugovarjali, saj ta naša nova knjiga bo za vsaj 50 let veljavna. Dobro! Ne pred vojno, ne med vojno (seve, tu nimam lastnih skušenj), in tudi ne po vojni, tudi ne 50 let po vojni ne bomo dobili v šolo (kar jih tudi niso nikoli) sedem let, ali šest let starih malčkov (v mestih je malo drugače), kakršne so suponirali vsi učenjaki — naši katehetpisatelji.

Bodimo odkritosrčni!

Naučimo jih »sedeti«, naučimo jih, da naj radi hodijo v šolo in v cerkev, radi molijo zjutraj in zvečer, en očenašek, da bodo znali 7 zakramentov, 6 resnic, nekaj ljubezni k Jezusu v monštranci, nekaj o angelu varihu, nekaj o »Betlehemu« o Božiču, nekaj o Vstajenju o Velikinoči, nekaj ljubezni k Svetemu Duhu, ki nam vse dobro nasipa — in stem dovolj! (Razume se, da govorim samo o eni- in dvorazrednici).

Poglejmo naš Vzor! Jezusa!

Pripeljali so mu matere svoje otročiče.

Ali jim je začel razkladati »Mali katekizem« — 57 vprašanj! Ali jih je organiziral za enoletni pouk po G. Meyu, Theol. Lic — 395 strani! Ali Leonh. Wiedemayerju — 424 strani? Ali Ed. Gürtlerju — za I. šolsko leto — 160 strani? (Sicer bi pa jaz vsakemu priporočal Gürtlerja. Jako praktičen, še bolj kot Mey. Meya priporočam tudi vsem mlajšim sobratom).

Ne!

Jezus (Mat. 19. 13., Mark. 10, 13, Luk. 18, 16.) je imel pred seboj malčke in dal nam je vzgled, kako moramo ravnati s tistimi iz »prvega šolskega leta«: z ljubeznivim osebnim občevanjem jih prikleniti nase, na osebo kateheta, ki je »Alter Christus«.

Poglejmo metodo posvetnih učiteljev!

V vsakem tednu — 2 črki! Pa imajo za ti dve črki vsak dan eno uro.

To je primerno »prvi stopinji«.

Dovolite mi, ljubi sobrati, da povem tukaj odkrito svoje misli k »trem prvim katehezam« (Glej: Navodilo Katehetom o uporabi knjige kršč. nauk za prvence) stran 5 s tisto »dobro mišljeno« opazko str. 7. »Zdaj ste že nekoliko trudni, kaj ne? Še malo potrpite, potem se boste pa odpčili. itd.

Prve tri ure pri svojih malčkih, ki pridejo prvič iz kroga domače družine v njim tuji svet šole, porabim za individualno medsebojno spoznavanje, ki ga zahteva abc psihologije, pedagogike in metode. Vsakega fanta, vsako deklico posebej vprašam: Kako tebi ime? Iz katere vasi? Tvoj oče, mati? Itd. Itd. Najmanj tri minute pri najbolj nadarjenih. Pri drugih pet in več minut! Vsi morajo zlesti v moje srce. In jaz v njih! Proti koncu vsake ure: »Hvalien Jezus« z vsem veličastnim aparatom, kojega je treba, da vejo, da bomo celih 8 let v šoli skupaj edino za to, da se naučimo — ljubiti Jezusa in za njega živeti in umreti.

Vzgajati, vzgajati! Osebnostno, individualno! Katehet, je prvi moment! Alter Christus!

Vsa naša »Navodila«, »Katekizmi«, »Zgorbe«, »Podrobni načrti« so potrebni, a samo »media secundum ordinem«.

O tem prihodnjem v poglavjih: Analiza, sinteza, učna enota.

Op. I. »Kršč. nauk za prvenec« je dosedaj — v kolikor ga imam jaz v roki, nevezan. In sicer tako nemarno ne vezan, da letijo njegovi listi, kar bi hočejo, če se knjiga odpre. Temu treba od pomoči v najkrajšem času. Osmešiti se ne smemo. Vsaj kartonirano-vezano s pol-platnom in z žico na hrbtu! Malenkost sicer — ali nam katehetom

v mestu in na deželi olajša težavno stališče. Društvo »Sv. Pavel« bo moralo še to preskrbeti.

Op. II. Za prvo potrebo si bomo naročili »razdrto« vezano knjigo, in v šoli prodajati: Denar sem, knjigo tja!

Op. III. »Tedenska knjiga« kršč. nauka« naj bo na dnevnem redu prihodnjega sestanka katehetov.

Znanstvo.

Kantov kritizem in temelji krščanstva.

Dr. Jos. Ličan.

Izvajanja iz Kantovega etičnega principa — osodepolna.

Iz npravnega zakona v naši volji je prišel Kant do zaključka, da biva Bog. A osodepoln je njegov agnosticizem ali domnevanje, da se človek s svojim razumom ne more povspeti do spoznanja Božjega bivanja. Veliko protislovje je: pripisovati tako zmoglost volji in jo odrehati razumu. Saj razbira uprav razum iz pojavov volje npravnost in npravnost — in razum je, kateri narekuje z izvestnostjo Kantov »kategorični imperativ«. To je razvidno že iz bistva delovanja človeške volje. Volja je namreč »appetitus intellectualis«, ki mu je lastno težiti po spoznanem objektu. Predno volja deluje, je potrebno, da spozna razum dotični objekt, po katerem naj volja teži. Nil volitum, quin praecognitum.¹⁾ Seve volja ohrani pri tem svojo prostost. — Zato vprašamo, kako se more trditi, da je isti razum v spekulativnih stvareh nezanesljiv, v npravnih in etičnih pa absolutno zanesljiv? — Jasno je, da če odvezamo razumu ugled in veljavo v spekulativnih razmotrivanjih, da pada isti sam ob sebi tudi v npravnih. »Zveza med razumom in voljo je tako tesna, pravi Weiss,²⁾ da je zamogel Sokrat verovati, da zadošča človeku le vedeti, kaj mu je storiti, in volja sledi kar sama brez obotavljanja. Seve — to je huda zmeta... a dela blagemu možu čast, ker si ni mogel misliti, da bi pri kom prišlo v nasprotje spoznanje in hotenje.«

Dalje je v Kantovem postopanju velika nedoslednost, zanikati izvestnost načela vzročnosti v idealnem svetu, priznati pa jo v etičnem svetu.

¹⁾ Sv. Tomaž, C. gentiles 1, 72; 3, 73. 88; itd.

²⁾ Alb. M. Weiss: »Apologie des Christentums I., 25.

Kantovo dokazovanje, da biva Bog, sloni namreč na istem načelu vzročnosti, saj sklepa na podlagi tega iz praktičnega razuma: iz težnje naše volje — na redni objekt naše blaženosti in iz moralnega zakona — na zakonodajalca. Torej dokaz se da tudi obrniti. Če ima v volji absolutno izvestnost princip vzročnosti, jo mora imeti tudi v razumu; kajti zopet je razum, ki je to izvestnost našel utemeljeno v pojavih volje.³⁾

To nedoslednost so kmalu pograbil Kantovi učenci ali pristaši »novega kancianizma«, začeli so zametati izvestnost rečenega principa v volji in to tembolj, ker sega v kraljestvo čustev. Kmalu se je podrl Kantu tudi ta »neporušni steber.« In njegovo modroslovje je v svojih izvajanjih zabredlo — v brezverstvo. Drugam pač ne more peljati sestav, ki smatra že za fikcijo pojme o vzroku, prostosti, duši, Bogu. Dr. Jos. Geysler imenuje to moderno Kantovo teorijo »Als ob Philosophie.« Lepo izvaja isti avtor: »Ist das nicht ein merkwürdiges Schauspiel, welches hier der wahrheitshungrigen Welt geloten wird? Es wird dem Menschen gesagt:

Du sollst so leben, als ob du frei seist und dereinst vor Gott Rechenschaft über dein Tun und Lassen abzulegen habest; und du sollst auch zu Gott in denen Nöten im Gebete deine Zuflucht nehmen. Warum sollst du das tun? Weil dir das Trost bringt, und weil es das Leben fördert. Nur glaube beileibe nicht, dass du es darum tun sollst, weil du tatsächlich frei bist, weil wirklich ein Gott lebt, dich zur Rechenschaft ziehen wird und dein Gebet erhören kann, denn das alles gibt es ja nicht sondern wird nur fingiert, ist in sich widerspruchsvoll und darum ganz unmöglich. — Heisst

³⁾ Prim. Ad. Tanqueray: Additam, ad Synops. Th. m., 1908, str. 35.

das denn aber nicht — frage ich jeden ernstlichen Denker — mit dem Menschen sein Narrenspiel treiben? Wird nicht der Mensch mit Recht verlangen, dass man ihm gestatte, sein Leben nach Wirklichkeiten und Wahrheiten, nicht nach Fiktionen... einzurichten?«⁴⁾

Tu odseva jasno Kantova težnja: pojm o Bogu je v razumu problematičen, praktično ga pa velja postulirati. A ta razkol v pojmovanju vodi očitno v dejansko brezverje!

2.

V čem se je Kant oddaljil od krščanskega temelja npravnosti, kaže nam razmotrivanje o merilu ali pravcu človeške npravnosti.⁵⁾ Vsako razumno bitje deluje radi kakega smotra. Najbolj razumno bitje — Bog, katerega najde iz opazovanja stvarstva naš razum po vzročnosti, je imel, ko je človeka stvaril, najplemenitejši smoter: stvaril ga je Sebi v slavo, in pa, da doseže blaženost, če hodi po poti, začrtani od Stvarnika. Sv. Tomaž pride do istega zaključka motreč smotreno podrejenost v stvarih: »V vseh delih stvarstva — pravi — je vsaka stvar pred vsem radi lastnega (delovanja in popolnosti). Potem so podrejene nižje stvari v korist popolnejšim, nerazumna bitja v korist človeku. In potem je podrejen vesoljno stvarstvo z vsemi posameznimi deli Bogu kot svojemu smotru, v kolikor se v stvarstvu Božja dobrota odsvita — v čast Božjo.«⁶⁾ Dvojen smoter — ali cilj ima torej človek: bližnji in zadnji; bližnji je njegova lastna popolnost ali blaženost, in zadnji smoter je Bog sam. Prvi smoter je naravno podrejen zadnjemu in od njega nujno odvisen. Proti bistvu tega nujnega reda deluje, kdor bi hotel zankati odvisnost človeka od njegovega zadnjega smotra. Jasno je torej, da mora sloneti ves npravn red na tem bistvenem razmerju stvari do Stvarnika. Vsled tega je tudi dvojen pravec npravnosti. Najvišji in zadnji pravec in zadnji razlog npravnosti je Bog ali Božje bistvo. Če vprašamo, zakaj je končno kako dejanje dobro ali slabo, moramo reči: dobro je, ker se zлага z Božjo voljo, slabo je, ker nasprotuje volji Božji. Bližnji pravec npravnosti je pa odsvit Božje volje v človeku, ki se

⁴⁾ Dr. Jos. Geysler: Grundlegung der Logik u. Erkenntnislehre, 1919, str. 465.

⁵⁾ Prim. W. Schneider: Göttliche Weltordnung u. religionslose Sittlichkeit, Paderborn, 1900, 6—7 pogl. — Kleutgen: Philosophie der Vorzeit, 1. zv. št. 427; 2. zv. 5. pogl. — Dr. Josef Mausbach: Die kathol. Moral u. ihre Gegner, Köln, 1911, str. 126. (Članek: Gottesgesetz u. Gewissen.)

⁶⁾ Summa Theol. I., q. 65., a. 2.

⁷⁾ Avg. Lehmkühl: Theol. mór. 1896, I, str. 30.

javlja v vesti. Vest ali glas razumne narave pričča, kaj je skladno z bližnjim in zadnjim smotrom človeka, in kaj mu nasprotuje. Kar je skladno, označuje se za moralno dobro, kar je temu protivno, za slabo. —

Moralist Lehmkühl nam daje to-le opredelbo: »Objectiva moralitas est... ordo recti honesti, quem perfecte quidem mens divina intuetur, suo autem modo etiam humana ratio exhibet, si bonum et malum sumitur simul sub conceptu perfecte liciti et illiciti, norma est divina voluntas illum ordinem recti, quem ratio intuetur, approbans eamque servare praecipiens.«⁸⁾

Iz tega sledi samoumevno, da človeška narava v svojem delovanju ni sama sebi zadnji namen, ni absolutno neodvisna, ni v stvarjanju npravnosti nikakor avtonomna. Sodbe o npravnem dobrem in npravnem slabem so zavisne od zadnjega pravca moralnosti — Božji Požje volje.

Ko govorimo o moralnosti človeškega dejanja, se dalje samo ob sebi razume, da velja to o človekovih činih, ki izhajajo iz proste volje. Za npravnost je od strani človeka bistven pogoj — prosta volja. Ta pa izključuje vsako zunanje nasilje in vsako notranjo nujnost ali neizbežljivo determinacijo na določen predmet. Trije pogoji so potrebni da smemo govoriti o npravnem činu človeka: 1. Razum se mora zavedati svojega čina, razum mora predmet svojega čina opaziti in dotični predmet volji predstaviti, in soditi, je-li predmet v skladu ali v nasprotju z bližnjim ali zadnjim pravcem npravnosti. 2. Volja se mora prosto odločiti, da spoznani predmet sprejme ali ga zvrže, in da se v tem smislu tudi udeje. 3. Slednjič je potreben predmet sam, ki ga razum spozna in po katerem velja težiti.

Po tem pojasnilu povrnimo se zopet h Kantu. Za osodepolne zmote Kantovega sestava smo označili, da Kant podreja objektivni npravn zakon subjektivnemu »praktičnemu razumu«. Kant greši namreč v dveh temeljnih točkah; glede razmerja človeka do zadnjega smotra in glede ocenjevanja prostosti človeške volje. ⁹⁾ Iz teh dveh pogrškov izvirajo vsi drugi: o avtonomiji, absolutni samoločli, heteronomiji itd.

Kantu, ki se je ugloobil v svoj apriorizem, ni bilo na tem, da bi po zunanjem izkrstvu ugotovil npravn zakon. Govori sicer o »objektivnem npravnem zakonu«, a njegova objektivnost je le notranji doživljaj praktičnega razuma. Ne da bi odprl oči in pogledal v svet ter psihološko opazoval pojave človeške narave, ali da bi odprl knji-

⁸⁾ Prim. Dr. Greiner: »Der Begriff der Persönlichkeit bei Kant«. Archiv für Geschichte der Philosophie X. zv. in Dr. Sawicki: »Das Problem der Persönlichkeit bei Kant«. Der Katholik. Mainz, 1907, str. 44 nasl.

go človeške zgodovine in resno motril vse zgodovinske dogodke, ki terjajo nravnost za obstoj človeške družbe, se je zaril v notranjost svojega »praktičnega razuma« ter postavil tezo: »Praktični razum predpisuje a priori moralni zakon«. In to ne gledé na Boga (Kantu ni ozir na Božjo voljo predpogoj in bistven činitelj nravnosti, temveč le rezultat moralnega notranjega reda), ne gledé na celotni red nravnosti, ki obstoji v človeški družbi. —

Na to rečemo: Te temeljne premise Kant ni dokazal! Sam trdi: »ich nehme an, setze voraus« — »Die Prinzipien der reinen Vernunft schreiben a priori das moralische Gesetz vor«. Ta zakon mu je »schlechterdings notwendig und ist unmöglich an sich falsch«. — »Der kategorische Imperativ ist ein Factum der reinen Vernunft — dessen wir uns a priori bewusst sind und welches apodiktisch gewisst ist«⁹⁾

Vse to trditve pa niso znanstveno dokazane. Tu je ostanek Kantove zmote o našem umskem spoznavanju. Kakor izločuje Kant v umskih pojavih čutni in empirični moment, ko postavlja sintetične sode a priori, tako zanika v postulatih a priori — empirični moment! Toda kakor je zdravo modroslovje zavrglo njegovo zmoto v logiki, tako tudi v etiki.¹⁰⁾ Vsak človek, ki nima predsodkov, bo potrdil, da se izjavlja o skladnosti ali neskladnosti kakega predmeta, le če razum spozna, da je ista v objektih samih utemeljena ali ne. Torej empirično, ne pa a priori. —

Kantov »aprioristični« npravni zakon nima v svojem bistvu nič opraviti z zadnjim človeškim smotrom, ki je v Bogu. Dobro in slabo v etiki se nima ravnati po volji Božji, kakor se vam razodeva na zunaj, v npravnem redu človeške družbe, temveč edino le v subjektivnem naziranju ali le toliko kolikor ga subjektivni razum hoče sprejeti. Torej imamo tudi v etiki kakor v logiki goli subjektivizem. Da celo temu je dati prednost! Kant torej podreja v resnici objektivno nravnost svojemu subjektivnemu razumu. Razmerje človeka do Boga je gledé nravnosti postavil Kant popolnoma na glavo. A zdravi razum priča, da kako dejanje ni vsled našega subjektivnega mnenja dobro ali slabo, temveč zato, ker je samo na sebi v zunanji realnosti tako, zato ga naš razum kot takega sprejme.

Nujnost, da človek izvršuje npravni zakon, zahteva po našem pojmovanju naš zadnji namen, kate-

⁹⁾ Kritik der prakt. Vernunft, V., 57, 35, 38, Grundlegung der Metaphysik der Sitten, 43 ff. — Kritik der reinen Vernunft V. 611. —

¹⁰⁾ Cathrein, Moralphilosophie I, 204. — Pesch: »Die Haltlosigkeit der modernen Wissenschaft, Freiburg, 1878. — Kleutgen: Philosophie der Vorzeit I, 300.

remu se ima vse človeške delovanje podrediti. Temelj moralnosti nam je Božja volja, ki je začrtala v naši naravi in v človeški družbi moralni zakon, in ki veleva, da ga izpolnjujemo. Ne tako Kantu! Njemu narekuje praktični razum, kaj je dobro, kaj je slabo ne gledé na Boga. Da celo kar narekuje »kategorični imperativ« — v posameznem subjektu — se ima smatrati za voljo Božjo. A glejte, ta temelj obveznosti postavi, predno je dokazal bivanje Božje. Kategorični imperativ se ima smatrati za Božji ukaz! — A kako — ko človek pred uporabo tega imperativa še ne ve, da biva Bog? Tu tiči zopet veliko prekoslovje v Kantovih izvajanjih. Sploh pa trdimo, da Kant tudi te nujnosti kategoričnega imperativa ni znanstveno dokazal. Sam Kant pravi, da tega ne more dokazati, tudi ne, kako zamore biti ta imperativ sam na sebi nagib našega delovanja: »Wir begreifen zwar nicht die praktisch unbedingte Notwendigkeit des moralischen Imperativs, wir begreifen aber doch seine Unbegreiflichkeit« (!) ¹¹⁾ — Kako mu daje kateg. imperativ edini in izključni nagib delovanju: »das zu erklären — pravi — dazu ist alle menschliche Vernunft gänzlich unvernünftig und alle Mühe und Arbeit, hievon Erklärung zu suchen, ist verloren« ¹²⁾

In tako nedokazano stvar postavlja učeni Kant za temelj svoje etike! —

Kant, ki je postavil svoj »praktični razum« za prvo in zadnje, torej za absolutno izhodišče vsake nravnosti, je postavil človeka na prestol božanstva in je praktično zavrgel pravice, ki jih ima Stvarnik do svoje stvari.

3.

Lepo je citati v Kantu, ko poveljuje človeško osebnost. Samozavest človeka in prostost njegove volje dviga človeka nad vse druge stvari: »Dass der Mensch in seiner Vorstellung das Ich haben kann, erhebt ihn unendlich über alle anderen auf Erden lebende Wesen. Dadurch ist er eine Person und vermöge der Einheit des Bewusstseins ... ein von Sachen, dergleichen die vernunftlosen Tiere sind, mit denen man nach Belieben schalten und walten kann, durch Rang und Würde ganz unterschiedenes Wesen«. Prav trdi Greiner, da je »osebnost centralni pojem cele Kantove etike« ¹¹⁾

Poleg samozavesti povdarja Kant v človeku prostost: »Die Persönlichkeit d. i. die Freiheit und Unabhängigkeit von dem Mechanismus der ganzen Natur, doch zugleich als Vermögen eines Wesens betrachtet, welches eigentümlichen, nämlich von seiner eigenen Vernunft gegebenen reinen praktischen Gesetzen, die Person also, als zur

¹¹⁾ Grundlegung der Metaphys. d. S. 106.

¹²⁾ Greiner I. c. str. 47.

Sinnenwelt gehörig, ihrer eigenen Persönlichkeit unterworfen ist, sofern sie zugleich zur intelligenten Welt gehört.«¹¹⁾

Tudi tu opleta Kanta zmeta, izvirajoča iz delitve teoretičnega in praktičnega razuma. Po trditvi teoretičnega razuma nima človek (kot »homo phaenomenon«) sploh nobene prostosti, kot čutno bitje stoji v zvezi z naravo in ta pozna le železno nujnost. Nasprotno pa dviga z vso odločnostjo svoj glas praktični razum. Človek (kot »homo noumenon«) je **n r a v n o** bitje, **n r a v n i** zakon, ki ga vsakdo v sebi najde, to potrjuje. **N r a v n o s t** pa je brez prostosti nemogoča, biti mora terej prostost, ta je nujni postulat praktičnega razuma. Kant sam pravi: »Po zakonu vzročnosti je treba nujnost pojavov (fenomenov) in prostost pripisovati istemu bitju kot stvari na sebi.« (»als Dinge an sich selbst.«) — Kritik der prakt. V. 115.¹²⁾

Ze to razlikovanje je nevarno. In res, so učenci Kantovi kmalu zavrgli prosto voljo v človeku. Ohranili so le ime v svoji »Als ob Philosophie«¹³⁾

A hvaležni moramo biti Kantu, da je odločno zahteval prostost za nrvnost.

Dvojen element poudarja Kant v pojmu prostosti: prvič popolno neodvisnost od vse narave, drugič zmožnost samoodločitve: »Die Unabhängigkeit ist Freiheit im negativen, diese eigene Gesetzgebung aber der reinen praktischen Vernunft, ist Freiheit im positiven Verstande.«¹⁴⁾

Ker je pa Kant razmišljeval o prosti volji predno je njegov razum našel Boga, torej neodvisno od zadnjega pravca nrvnosti, prišel je do teh le zaključkov: Človek je sam sebi zadnji namen (individ. absolutizem), človek je avtonomen t. j. sam sebi lastni zakonodajalec (avtonomija), le spoštovanje do zakona je pravi nagib nrvnosti, vsi drugi nagibi so slabi; človek ni dolžan pokoriti se volji kakega drugega bitja izven sebe (heteronomija). Die Moral — pravi — sofern sie auf dem Begriffe des Menschen als eines freien, eben darum aber auch **sich selbst** durch seine Vernunft an unbedingte Gesetze bindenden Wesens, gegründet ist, **bedarf weder der Idee eines anderen Wesens über ihn, um seine Pflicht zu erkennen, noch einer anderen Triebfeder als des Gesetzes selbst**, um sie zu beobachten, — weil, was nicht aus sich selbst und seiner Freiheit entspringt, keinen Ersatz für den Mangel seiner Moralität abgibt.«¹⁵⁾

¹²⁾ Kritik der prakt. Vernunft. St. 105.

¹³⁾ Sawicki l. I. str. 48.

¹⁴⁾ Dr. Jos. Geysler. l. I. str. 462.

¹⁵⁾ Kritik der prakt. Vern. str. 39.

¹⁷⁾ Die Religion innerhalb der Grenzen der bl. Vern. str. 3.

V zadnji trditvi je nekaj resnice. Res je, da mora nrvno dejanje biti naše, da mora izvirati iz prostosti, mora izhajati iz naše vesti. Kar je proti vesti, je greh. To uči že apostol narodov sv. Pavel: »Omne autem, quod non est ex fide (sc. practica: conscientia), peccatum est.«

Toda naša vest, ali izvajanja razuma v nrvnih stvareh, niso samosvoja, aprioristična neodvisna narekovanja našega razuma, temveč notranja postava, ki jo je človek formiral empirično, iz nrvnega reda od zunaj, a ta je povzet od zadnjega in vrhovnega zakonodajalca — Boga. Lepo je to izjavil sv. Avgustin: »Duša sama si daje zakone, **povzete iz luči Božje po razumnem razmišljanju.**«¹⁶⁾ — Ali pa je res, da je **edini pravi nagib našega delovanja le čut dolžnosti, spoštovanje do zakona?** Ali je res nagib upanja, koristi in dr. nemoralen?

Da je čut dolžnosti dober nagib, temu nihče ne oporeka. A da bi bili vsi drugi slabi, — to pa je proti splošnemu prepričanju človeštva, je proti bistvu človeškega delovanja.

Nrvnost človeškega delovanja je poleg razuma in volje zavisna tudi od **predmeta, po katerem volja teži**. Ta predmet pa je lahko v soglasju ali v nasprotju z objektivnim in zadnjim smotrom nrvnosti. Vsled tega postane dejanje lahko nrvno ali nenrvno, v kolikor je predmet objektivno nrvno ali nenrvno. A predmet je čestokrat, ki določa razloge človeškemu razumu in nagibe človeški volji. Ti pa so — seve različni od čuta dolžnosti. — Nujni pojav je, da so lahko tudi drugi nagibi dobri, — ki ne nasprotujejo pravcu nrvnosti. Kantova zahteva o edinem pravem nagibu iz dolžnosti nasprotuje izkustvu celega človeštva. — Noben psiholog in poznavatelj človeške narave ne bo n. pr. nagiba plačila in kazni nikjer izključil iz moralnosti. »Komu pade na um — pravi dr. Mausbach — da bo smatral za nemoralno dejanje, ki ga človek stori tudi z ozirom na plačilo ali kazen. Saj se da tak namen dobro združiti z zadnjim namenom človeške nrvnosti.«¹⁸⁾ Dá se združiti tudi s spoštovanjem do zakona.

Je-li nemoralno, če se človek — ne iz dolžnosti, temveč iz čiste ljubezni podvrže heroičnim činom, če opravlja n. pr. dela usmiljenja, ne da bi bil k temu primoran? Ne, nemoralna niso dejanja, ki jih človek **prostovoljno** opravlja in ki jih zakon ne terja; nemoralna niso dejanja, ki jih človek vrši iz **urejene ljubezni do sebe, iz koristi**. Sicer bi treba zavreči ves delavski proletariat in druge sloje, ki zahtevajo za delo osebno korist. Taka je splošna sodba ljudi, **tako je empirično izkustvo etike!** Lepo je sicer, da zahteva Kant neodvisnost od čutnih nelepkih nagibov, in onih, ki nasprotujejo

¹⁸⁾ Rim. 14, 23.

¹⁹⁾ Pri Mausbachu l. e. str. 126.

vesti, a poleg tih slabih nagibov pozna človeštvo — razven spoštovanja do zakona — še nebroj drugih dobrih nagibov: »Das Wesentliche — pravi Kant — aller Bestimmung des Willens durchs sittliche Gesetz ist: dass er als freier Wille, mithin nicht bloss ohne Mitwirkung sinnlicher Antriebe, sondern selbst mit Abweisung aller derselben und mit Abbruch aller Neigungen, sofern sie jenem Gesetze zuwider sein könnten, **bloss durchs Gesetz bestimmt ist.**«¹⁹⁾ Vjemamo se v tem s Kantom:

le besedico »bloss« bi črtali, ker hoče zadati udarec krščanskemu temelju nravnosti. Živo in praktično življenje človeštva jo je že zdavno zavrglo oziroma popravilo v smislu krščanske morale.

Najbolj osodepolna zmeta v Kantovi etiki je trditev, da je **človeška volja avtonomna**. Kant zavrača vsak ozir na tujo voljo, a pri tem zavrača tudi vsak stik naše vesti z Božjo voljo. Krščanstvo trdi: človek je dolžan svojo vest si ustaričiti po kriterijih Božje volje, ki jo doznava iz opazovanja lastne narave, človeške družbe, sploh npravnega reda razlitega v človeštvu. Tako ustvarjena vest je vodilo ravnanja. Kant pa trdi: svojo vest si ustvarim sam aprioristično brez ozira na Boga, brez ozira na izkustvo, in ta moja vest se ima smatrati za voljo Božjo.

Poslušajmo Kanta samega: »Die Voraussetzung (des Daseins Gottes) will nicht sagen, es ist ebenso notwendig, das Dasein Gottes anzunehmen als die Giltigkeit der moralischen Gesetze anzunehmen.«²⁰⁾ Tudi v domnevi, da ni Boga, bi moralni zakon imel polno veljavo.²¹⁾ — »Die Vernunft soll sich gar nicht unterwinden . . . vom Begriffe Gottes — auszugeben und die moralischen Gesetze selbst von ihm abzuleiten.«²²⁾ Brezpogojna veljavnost moralnega zakona sloni le — na avtonomiji razuma.²³⁾

S tem se očitno zametuje vsaka avtoriteta »Nemoralno je — pravi učenec Kantov — Kuno Fischer — delovati po tujem zakonu. Kdor se podvrže avtoriteti, in tudi če bi bila Božja, je brezvesten(!). Tudi če mu vest, kako Božjo postavo potrdi, sme ji slediti le zato, ker mu vest velevala, ne zato, ker je Bog ukazal.«²⁴⁾

To so pač strašne, gorostasne trditve! Kant je zahteval za človeka — absolutno prostost in absolutno neodvisnost — tudi napram Bogu. Človek se je proglasil za absolutnega vladarja, za neodvisnega sodnika svoje vesti in vseh svojih dolžnoti.

¹⁹⁾ Kritik der prakt. Vern. str. 88.

²⁰⁾ Kritik der Urteilskr. 348.

²¹⁾ Istotam.

²²⁾ Kritik der reinen Vern. 619.

²³⁾ Kritik der prakt. Vern. V. 151.

²⁴⁾ Kuno Fischer — Geschichte der neuen Philos. pri Weissu Apol. 2. 446.

»Ni zastoj — pravi Weiss — postal Kant — duševni voditelj naših časov. Nihče namreč ni tako ostro izrekel stavka o popolni neodvisnosti človeka... To kar imenujemo moderno misel, ni nič drugega kakor popolna zmaga načela o človeški samovlasti (Selbsherrlichkeit).«

Kanta je zavedlo na to napačno pot pretirano pojmovanje o človeški prostosti. Kantu prostost ni prostost, če se ima pokoriti kakemu bitju izven sebe. Kakor da bi si človek ne mogel prilastiti prostovoljno pojmov iz drugega vira, katere pojme sprejme prostovoljno za svoje?! Nravno dejanje mora biti reš naša last, izhajati mora iz naše volje. A iz tega ne sledi, da smo mi svoji lastni zakonodajalci in v tem smislu avtonomni. Lepo primeroma rabi Weiss: »Ali je morda otrok brezvesten in nenraven, ki sledi povelju svojih starišev? In ali vzgajajo stariši otroke k nenravnosti, če jim dajejo ukaze? Ali mu smejo le to zapovedati, kar hoče sam? Ali je v tem prava nravnost, če otrok stori, kar mu stariši ukažejo, ne zato, ker so mu rekli stariši, ampak edino zato, ker sam hoče in mu uprav dopade to storiti, kar žele stariši? Mi bi mislili, da je ravno narobe! **Nenravno je, če otrok stori sicer kar žele stariši, ampak ne zato, ker stariši hočejo, temveč, ker njemu samemu ugaja. In gotovo je to splošno prepričanje ljudi! Otrok zua dve stvari najboljšje spraviti v sklad, ki sta po Kantovi trditvi nezdružljivi. S svojo lastno voljo se oklene zakona, ki so mu ga dali stariši. Sam si naloži zakon stem, da se pokorno podvrže s svojim srcem ter napravi oni zakon za svoj lastni zakon. Vadi se tako v pokorščini hkrati in v svoji lastni nravnosti!**«²⁵⁾

Kantova etika, sloneča na avtonomiji človeške volje, **pogreša vsake sankcije, in se prav lahko prevrže v samoljubnost**. Sicer terjaja Kant brezpogojno dolžnost napram npravnemu zakonu. Toda, razlogov za to dolžnost nam ni podal, in trditev, da je človek avtonomen in sam sebi absolutni namen, uniči lahko takoj »dolžnosti«. Prav pravi dr. Aleš Ušeničnik:

»Kant je bil toliko resen mislec, da je odkrito priznaval, da, vneto slavil resnobno dejstvo dolžnosti. A razložil dolžnosti tudi Kant ni. Kratkotermisel vsega Kantovega modroslovja je le ta, da je vir dolžnosti v nas samih. To je načelo takomimnovane avtonomne morale. Toda prav tako kratek in preprost je odgovor, da je **avtonomija morale nesmisel. Če se jaz sam obvezem, se lahko tudi odvezem.**«²⁷⁾ In v tem slučaju postane iluzorična ona hvalisana dolžnost.

Sploh pa Kant ne more spraviti v sklad avtonomije volje in nujnosti kategoričnega imperativa.

²⁵⁾ Weiss, Apologie 3, 1 — str. 322.

²⁶⁾ Weiss, Apologie 1, str. 96.

²⁷⁾ Dr. Aleš Ušeničnik: Morala brez religije. Kat. Obzorn. 1906, str. 410.

Oboje je pri njem v očitnem nasprotju: ali sem v resnici absolutno avtonomen, no, potem ne priznam nikake nujnosti, ali pa sem podvržen nujnosti, potem moja avtonomija ni absolutna.

In vendar čut nujnosti je neizpodbitno dejstvo, katero zagovarja Kant z vso odločnostjo. Njemu npravnost ni le družabna oblika, le neka konvencionalnost, ni nikakoršna etiketa, ki se spreminja, ki veže tega ali onega človeka. Npravnost veže vse. Te nujnosti nam Kant ni mogel razložiti. Nujnost, ki bi temeljila le v subjektivni volji posameznika, ne more oklepiti vseh ljudi, ne more tirjati brez-pogojne pokorščine brez ozira na naše nagnenja, brez ozira na to, ali nam je drago ali ne, ali si voljan, ali nisl voljan, brez ozira na voljo, ali proti volji. In vendar je taka nujnost kategoričnega imperativa. Dr. Aleš Ušeničnik pravilno sklepa: »Toda obvezati vse tako brez-pogojno in kategorično more le bitje, ki ima nad menoj suverensko, absolutno gospostvo, bitje, od čigar sem, kar sem: človek in živeče bitje in sploh bitje — Bitje, Stvarnik, Bóg. Nikomur ne priznam tega gospostva kakor Njemu, ki mu ga odrekati ne morem. Res se mi javi npravnost v pameti, res prevzema vso mojo pametno naravo; toda odtod ne sledi, da sem avtonomen, marveč... da je morala prvobitni zakon mojega duha, da ima svoj izvir tam, kjer ima izvir nesmrtni duh. — Skolastika je v svoji krepki, a tako precizni govorici na ugovor, da je izvor zakona v človeškem duhu, kratko odgovorila: Da, in ne! Človeški diih je zakonodavec, ne; glasnik zakona, dà: Auctor legis, nego, praeo legis, concedo.«²⁸⁾

Avtonomija volje in morale ruši stebre vsake avtoritete, človeške in Božje, podira podlago držav in človeške družbe in vodi v brezverstvo.

In vendar mora priznati vsakdo potrebo kake avtoritete v človeški družbi. Zanika jo le oni, ki hoče človeško družbo upropastiti. Kantov učenec Fichte se je povspel do drzne trditve »Das Gewissen kann sich absolut nicht durch Auktorität leiten lassen; wer auf Auktorität hin handelt, handelt notwendig gewissenlos.« (!!)²⁹⁾ To je očitno proti splošnemu prepričanju razumnega človeštva!

Končno spodbijamo Kantovo trditev o avtonomiji volje s to-le alternativo: Ali — ali. Ali je res, kar trdi Kant v prvem delu spisa: »Kritik der praktischen Vernunft«, da je človek popolnoma avtonomen, vir vse npravnosti, neodvisen? V tem slučaju moramo zanikati, da je Bog zakonodajalec npravnosti.« »Kajti ko bi tudi v resnici — ugotavljamo s Peschem — praktični razum zahteval še Boga, kaj se ima v resnici brigati človek za Boga, napram kojemu je suveren, ki se ne sme predrz-

niti naložiti človeku npravnega zakona!«³⁰⁾ — Ali pa je tak bog — še Bog?

Ali pa je res, kar trdi Kant v svojem drugem delu omenjene razprave, da biva v resnici Bog, in da je On najvišji Gospod vsega npravnega reda, čigar zakone je smatrati za Božje zakone? No, potem je treba priznati, da človeška npravnost ni čisto avtonomna, ter da vsebuje še heteronomen element. Človek potemtakem ni zadnji, temveč le bližnji vir npravnega zakona. »Autonomie und Heteronomie — uci Dr. Sawicki — lassen sich recht wohl vereinigen. Der Mensch bleibt sein eigener Gesetzgeber, nur sein Gewissen ist Norm seines sittlichen Verhaltens, aber seine Natur mit ihren Gesetzen wurzelt schliesslich in Gott, so dass ihre Gebote in letzter Linie doch Gebote Gottes sind. Dieses heteronome Moment hätte Kant anerkennen müssen, wenn die Beziehung Gottes nicht preisgegeben werden sollte.«³¹⁾

Če je torej Kant z apodiktično izvestnostjo sprejel bivanje Božje, bi moral logično priznati kako realno odvisnost človeka od Boga! Njegov nauk o avtonomiji volje in morale pa odvisnost popolnoma zanika!

5.

— Najbolj gorostasna zmeta v Kantovi etiki pa je, da **zametuje vse dolžnosti do Boga**. Nečuvveno se nam zdi, da se je Kant osmelil pritisniti mnogim dolžnostim do Boga pečat malikovalstva! — S tem je Kant postavil zopet nov temelj modernemu človeku.

Poslušajmo Kanta samega: »Gott als den obersten Begriff anzunehmen, dem man seine Pflichten unterordnet, ist... keine moralische Gesinnung... vielmehr Idolatrie... Die reine Vernunftreligion kennt keine besondern Pflichten gegen Gott... sie verhütet, dass wir nicht (wie die Menschen ohnedes sehr geneigt sind) ausser den ethischen bürgerlichen Menschenpflichten (von Menschen gegen Menschen) noch **Hoidienste** annehmen.«³²⁾ V svitu teh izvajanj razumemo zahteve racionalistov, ki so jih kar slepo iz Kanta kopirali: Često slišimo zatrjevati »Vera je postranska reč. Da le človek pošteno živi, vse drugo je nepotrebno. Versko življenje ne obstoji v prvi vrsti v formalnem poveličevanju Boga, temveč le v poštenem življenju!«

Da, Kant je zašel tako daleč, da je **molitev kot prazno vero zavrgel**. In vendar **potrjuje izkustvo, da so vsa verstva vseh časov molitev smatrala kot bistven del verskega življenja**. »Das Be-

²⁸⁾ Pesch, Stimmen, I. Evg. B., str. 75.

²⁹⁾ Die Religion innerh... str. 164 (opomba) in str. 201.

³⁰⁾ Die Religion innerhalb... str. 212.

²⁸⁾ Dr. Aleš Ušeničnik, I. e, str. 411.

²⁹⁾ Fichte, S. W. IV. B. (1845), str. 175.

ten — pravi Kant — als ein förmlicher innerer Gottesdienst und darum als Gnadenmittel gedacht, ist ein abergläubiger Wahn (ein Fettschmachten); denn es ist ein bloss erklärtes Wünschen, gegen ein Wesen, das keiner Erklärung der inneren Gesinnung des Wünschenden bedarf, wodurch also nichts getan und also keine von den Pflichten, die uns als Gebote Gottes obliegen, ausgeübt, mithin Gott wirklich nicht gedient wird.«⁶³⁾

Kako naivno sodi Kant o molitvi! Tak pojm molitve je Kristus izrečno zavrgel.⁶⁴⁾ Gotovo — vsevedni Bog ne potrebuje, da mu svoje potrebe še-le naštevamo. Molitev ni pripovedovanje, temveč poklonitev Bogu naše vere, hvaležnosti, upanja, ljubezni — sploh izraz naše udanosti in odvisnosti od Boga!

Od Boga ni odvisno samo naše telo, temveč tudi duša. In naravno je, da človek prizna z dušo in s telesom svojo odvisnost od Boga. Povsem naravno je, da skazuje hlapec svojemu gospodu, otrok svojemu očetu — v dokaz svoje odvisnosti in v hvaležnost za prejete dobrote — spoštovanje, vdanost in pokorščino. Človek pa ima od Boga vse, da, ima v Bogu svoj zadnji namen! Kako more torej biti nemoralno ali Bogu ne dopadljivo, če človek napram Bogu v molitvi izrazi svoje spoštovanje, hvaležnost in ljubezen? »Formalno povečevanje Boga — izvaja dr. Mausbach — ki se neguje v duhovnem občevanju z Bogom, je zadnji smoter Stvarnika in najvišji, ker večni, cilj duhovne stvari.«)

Kantova etika, ki izločuje iz npravnosti dolžnosti do Boga, ni le nepopolna, temveč je kakor jo imenuje A. Peters — »bogokletna nesmiselnost.«⁶⁵⁾

In res, vprašajmo se, kaj postulira pravzaprav Kantov praktični razum? Ali zahteva resnično bivanje Božje, ki je — kakor sam zatrjuje »apodiktično izvestno in nujno združeno z npravnim zakonom«, ali pa le pojm — prazno idejo brez realne podlage. Če je prvo, je povsem nerazumljivo Kantovo zametanje dolžnosti do Boga. Njegovo pisanje o Bogu je ostudno zaničevanje modrega Stvarnika in vladarja. Če je Bog v resnici izvor vse bitnosti, mora biti izvor tudi npravne bitnosti. Stvar ne more in ne sme spremeniti realnega razmerja odvisnosti človeka od Boga.

Če pa Kantovo razmotrivanje zahteva le pojm o Bogu, ki ga naš razum le misli brez resnične vsebine, potem se mora zrušiti celi Kantov etični sestav.

To je Kant sam priznal in s tem podpisal obsodbo svoji etiki: »Einen solchen (weisen Urheber und Regierer der intelligiblen Welt) samt dem Le-

ben in einer solchen Welt, die wir als eine künftige ansehen müssen, sieht sich die Vernunft genötigt anzunehmen, oder die moralischen Gesetze als leere Hirngespinnste anzusehen, weil der notwendige Erfolg derselben, den dieselbe Vernunft mit ihnen verknüpft, ohne jede Voraussetzung wegfallen müsste.«⁶⁷⁾

Neznanstveno je, da zanika Kant dolžnosti do Boga preko vsega objektivnega izkustva in empiričnega raziskavanja vseh verstev, je iz svojega subjektivnega naziranja.

»Že Aristotel je izjavil, da je treba kaznovati one, ki izražajo dvome, ali je treba božanstvo in stariše ljubiti.«⁶⁸⁾

Apologet Weiss⁶⁹⁾ je zbral nekaj najlepših tozadevnih izjav iz starih klasikov, in zdi se nam primerno podati celi odstavek:

»Bila je starim nad vsak dvom vzvišena stvar, da mora biti človek veren, če hoče biti dober. (Tu navaja avtor Platona, Cicerona, Plutarha). Prvi vseh zakonov — pravi Sokrat — je pri vseh ljudstvih češčenje božanstva.⁷⁰⁾ In česar se v vseh časih vsi ljudje, pred vsem pa modrejši, bolj izkušeni in plemenitejši oklepajo; to se ne sme — tako so verovali — nikdar zavreči, ker je očitno utemeljeno v naravi in v pameti ter mora biti radi tega resnično.⁷¹⁾ Cicero se ni bal, na trgu pred sodniki in pred vsem ljudstvom javno s krepkim glasom poudarjati: Rad bi bil prevzet vsake čednosti. Toda čednost, ki mi je najbolj pri srcu — je pieteta. Ta je najlepša čednost, je mati vseh drugih čednosti. Kateri ljudje so pa pobožni in verni? Tisti, ki dajejo s srcem in z dejanjem Bogu dolžno hvalo. Menim, da ni za človeka nič bolj naravnega... kakor se skazati obvezanega vsake dobrot in ljubezni, in da nič bolj nečloveškega in živalin bolj podobnega, kakor se skazati prejetih dobrot nevrednega.⁷²⁾ Izokrat pravi: Prva dolžnost, ki jo moraš izpolniti, je religioznost. V tem tiči pravi dokaz, da ima kdo pravo poštenost in npravnost.⁷³⁾ Še odločneje uči Platon v svojih postavah: Kdor hoče biti srečen, se mora v ponižnosti in v lepem premagovanju samega sebe podvreči Božji postavi. Ošabni ljudje — seve trde, da lahko izhajajo brez Boga, in se ne pomišljajo, kaj takega učiti tudi druge ljudi. Dokler jim gre dobro — pravijo — da se da tudi po tej poti dobro živeti. A to je vsiljiv videz. V resnici povzročajo le nesrečo in uničujejo družino in državo. Resnično plemeniti človek pa uvidi, da

⁶⁷⁾ Kritik der reinen Vernunft, V. 614.

⁶⁸⁾ Pri Cathreinu, Moralisch. II., 8.

⁶⁹⁾ Weiss, Apologie I, 532—535.

⁷⁰⁾ Xenophon — Memorab. 4, 4, 19. — V tem odstavku navedeni citati klasikov so iz Weissa pl. c.

⁷²⁾ Cicero, Pro Plancio, 33.

⁷³⁾ Isocrates. Ad Demonicum (1) 12, 13.

⁶³⁾ Plato, Leg. 4, p. 716...

⁶⁴⁾ Mat. 6, 7, 8.

⁶⁵⁾ A. Peters I. c. str. 100.

obstoji najlepši del njegovega življenja in pa najboljša čednostna volja in najgotovješa pot k blaženosti v tem, da se z molitvijo in žrtvami in z vzvišenim činom češčenja spajamo z Bogom!⁴¹⁾

Toda bodi dovolj teh izjav. Saj bi jih lahko iz vseh vekov nakopčili cele gore. Neizpodbitno uči zgodovina in izkustvo, da je človeštvo dolžnosti do Boga priznavalo in jih štelo med prve in najsvetejše.

Kant, ki je v iskanju Božjega bivanja zavrgel pot človeškega razuma, je došel do posledic, ki pomenjajo praktično zanikanje Božjega bivanja in grob prave pravnote. Ne tajimo sicer, da ima

Kantova etika tudi dobre strani. Gotovo je hvalevredno, da poudarja brezobzirno nujnost npravne-ga zakona, da uči splošno obveznost istega ter da je tako pomel z gosposko in suženjsko moralo (Herren u. Sklavenmoral). Lepo je, da vidi glavno nalogo človeka v njegovi npravni spopolnitvi, da zahteva isto tudi za človeško družbo. Toda vsi ti lepi nauki postanejo iluzorni.

Oddaljil se je Kant od pravca vsake npravnosti, njegova avtonomija volje ruši ugled vsake avoritete in podira stebre človeške družbe.

Razsulo, v katerem se nahaja moderna družba, je v prvi vrsti posledica Kantove etike.

Socialisti in komunisti.

Virg. Šček.

I. Socialisti in komunisti imajo isti cilj: preveči sedanji družabni red, ki mu je za podlago individualistični kapitalizem, izkoriščanje dela, ter zgraditi nov red po naukih socializma. Dasi zasledujejo socialisti in komunisti isti smoter, vendar pa niso edini gledé na pot, po kateri bi dosegli svoj cilj.

II. Kako mislijo socialisti? Ob ustanovitvi socialistične internacionale, so bili vsi socialisti ene misli, češ, da je sedanji družabni red nevzdržen, ker je krivičen, in da pride po naravnem razvoju do poloma sedanjega gospodarskega sistema. Razvoj bo, kakor so menili socialisti, sledeči: čimdalje več bo revežev na eni strani, kapital pa se bo koncentriral v rokah zelo omejenega kroga; prepad med vboгими in bogatimi bo vedno silnejši. Srednji stanoví, obrtniki, izginejo in vse delo se bo opravljalo v tovarnah; na ta način pridemo do stomilijonskih množic mezdnih delavcev, tovarne pa bodo v rokah trustov. Tedaj izbruhne revolucija. A če hoče prevzeti ljudstvo vlado, mora biti za to nalogo sposobno. V to svrhu ga treba pripraviti s poukom, zlasti pa z ostrenjem nasprotstev mej proletarci in kapitalisti; delavske mase treba organizirati v enotno strnjene zveze. Tudi ni smeti zahtevati zboljšanja gmotnega in moralnega stanja delavstva, zakaj vsako zboljšanje bi šibilo odpor in sovraštvo delavstva proti kapitalistom.

Zato so socialistični poslanci (na pr. v nemškem parlamentu) dosledno glasovali proti vsakemu zakonskemu načrtu, stremečemu za povzdigo gmotnega ali moralnega stanja delavskih slojev. Socialisti so tolažili mase takole: kapitalisti in

grajani nam dajejo mrvice mesto hleba, z drobtinami nas hočejo omamiti, da bi ne videli našega gorjá, da bi ne mislili na zdrobljenje okovov; mi nočemo peska v oči, mi nočemo drobtinic, sploh nočemo ničesar od grajanov, mi moramo priti po revoluciji do vlade in potem se bo delil kruh vsem enako pravično. Stotisoči delavcev so vsprejeli in držé socialistični nauk kot pravo vero, ki zlasti v protestanskih pokrajinah in velikih mestih, koder je v srcih zamrlo krščanstvo, celo »proti upanju« živé za svoj ideal in mnogo zanj žrtvujejo. Krščanstvo 19. veka v masah ni vzbudilo toliko zanosa kolikor socializem. — A tudi drugač-nih pojavov ni manjkalo: Delavec, ki je trpel in hiral v bedi z družino vred, ni dajal dosti na socialistični prihodnji paradiz. Krščanski socialci so izrabljali negativnost socialistov in dosegli krasne uspehe na polju socialne zakonodaje; gmotno in moralno so delavca dvigali. In zalasti, koder zaklad krščanske vere ni bil docela obrabljen, je delavstvo drlo v okrilje krščansko-socialnih organizacij. Sami socialistični voditelji pa so uvidevali, da so nekatere teorije napačne. Umevno torej, da je v socialističnem taboru nastala reakcija proti staremu dogmatizmu, in so mase začutile potrebo po reviziji socialističnega programa. Bernstein je bil prví, ki je v jasnih formulah dal izraza temu glibanju, ki mu pravimo »revizionizem«. Bernstein je zahteval revizijo vsega socialističnega programa; cilj je ostal isti, a staro metodo je zavrgel in je sprejel v tem oziru nauk krščanskih socialistov. Delavstvo bo doseglo svoj cilj po mirnem delu, s parlamentom. Poslanci naj delajo za moralno in gmotno povzdigo delavskih mas; delavstvo se bóri za splošno in enako volilno pravičo; saj tvori delavstvo ogromno večino v državi, torej

⁴¹⁾ Aristotel, Eth, 1, 8, 1; 6, 10, 6; 10, 2, 4. — Cicero, Nat. deorum. 1, 32; 2, 2; 3, 4.

mora priti do premoči tudi v parlamentu; razvoj kar avtomatično prinese zmago proletariatu. Proletariat prevzame vodstvo države, odpravi kapitalistični sistem produkciranja in uvede socializem. Po večini držav so socialistične stranke sprejele Bernsteinove nazore, a po vseh deželah so tvorili starokopitneži bolj ali manj krepke manjšine; tako so se ločili socialisti marxisti (po Marxovi teoriji) in revizioniste. Ta internacionala, ki so jo nazvali drugo, si je začrtala pot v socializem tako-le: demokratizacija vsega javnega življenja, premoč v parlamentih in nujna zmaga socializma.

Prišlo je do svetovne vojske in ta je prinesla strašansko krizo v socialno demokracijo. Kaj naj store socialisti v vojski? Ves svet je napovedal vojno Nemčiji; nemški socialisti so vedeli, da gre za obstoj Nemčije; ves svet se je združil, da Nemčijo poniža, vniči, domovina je bila tedaj v nevarnosti. In v vrstah sovražnikov je stala Rusija, najbolj antidemokratska med vsemi državami. Nemški socialisti so stopili na stran domoljubnih strank. In drugod? Francoski socialisti so vedeli, da gre za življenje in smrt Francoske; v boju sta liberalna republika in konfesionalna, cesarska Nemčija; kako torej, da bi ne stopili v vrste navdušenih vojakov, ki tregajo življenje za ogroženo francosko svobodo. In tako so šli socialisti v boj za domovino, poslanci pa so v parlamentih glasovali za vojne kredite. Posamezniki so sicer vstajali proti vojni (Liebknecht, Rosa Luxemburg), a ti so bili vprijoči v puščavi. Internacionala ni bilo več. Edino luč v tej temi so držali italijanski socialisti, ki so kot edina socialdemokratska stranka v Evropi nastopali proti vojni, na bojiščih in v parlamentu. A imeli so razloge, ki so jih drugod pogrešali. Italijanski socialisti so vedeli, da domovina ni ogrožena, vedeli so, da je bila Avstrija pripravljena, mirnim potom odstopiti laška ozemlja Italiji, vedeli so, da bi nevtralnost Italiji le koristila. Zato socialistom ni pripisati v tem zadržanju bogve kakega junaštva v brambi principa. Njihovo stališče je bilo naravno in logično. A kakor rečeno, so delali izjemo le Lahi.

Iz druge internacionala, ki je izdala svoja načela, se je izcimila tretja internacionala s sedežem v Moskvi. Ta nova internacionala je postavila v svoj program gesli: Vojska vojski, proč s parlamentom, z diktaturo na dan! Ne bernstajnim, ne parlament, ne demokratizem ne bodo prevrgli sedanjega družabnega reda, ampak le s proletarsko diktaturo, s sovjeti pridemo do zaželenega komunizma.

III. Kaj pravijo komunisti? Ljudje se delijo v dva sloja: v tiste, ki delajo in živijo od mezde, in pa v tiste, ki te delavce plačujejo, a žive le od dobičkov, do katerih so prišli z izkoriščanjem de-

lavcev. Edino sredstvo moči kapitalizma je, da ima v svojih rokah vsa proizvodna sredstva (zemlja, stroji, tovarne, sirovine). Boj med kapitalizmom in proletariatom obstoji v tem le: kapitalizem hoče ohraniti sebi vsa proizvodna sredstva, proletaria pa hoče, da bodo ta sredstva in tudi produkti last vseh onih, ki delajo. (Marxizem). Boj je nujen; mirnim potom ne pridemo do sprave, še manj do zmage. Nikdar bi se ne rodil piščanec, ko bi hoteli ohraniti lupino, ki ga obdaja. (Serrati v »Comunismo« 1920). Gre za borbo med lupino in piščetom. Kapitalizem, ki predstavlja v Serratijevi prisposobi lupino, je stara, konservativna sila, ki se hoče ohraniti, ki hoče tudi nadalje obstojati. Pišče, proletariat, pa hoče lupino razbiti, da bi prišlo do življenja. Proti proletariatu porablja kapitalizem surovo silo, ki je reakcionarna. Proletariat hoče priti do zmage, a ker mirnim potom ne doseže ničesar, uporablja tudi silo, a ta je upravičena, kakor je upravičeno nasilje piščeta, ki sili iz lupine.

Komunisti so zato proti mirni rešitvi, ki je po njihovem mnenju nemogoča, so proti parlamentu, proti demokraciji, so pa za diktaturo proletariata. Najlepše nam razlaga vse to Zinovjev v okrožnici eksekutive komunistične internacionala »Parlament in revolucija«. Naj tu navedem le glavne misli.

Edinstveni program komunistov mora biti priznanje slojnega boja za diktaturo proletariata v obliki vlade sovjetske.

Nekateri socialisti so za proletarsko revolucijo, za sovjete, za diktaturo, za akcijo mas do oborožene vstaje; temu nasprotno pa so drugi za mirno rešitev po parlamentih. V kaki zvezi je priznanje sovjetske ideje s parlamentarizmom? Treba ločiti dve vprašanji, ki sta avtonomni: vprašanje parlamentarizma kot zaželenih form v državnem redu, in pa vprašanje parlamentarizma v svrhu razvoja revolucije.

K prvemu vprašanju. Ali je mogoče združiti oblast sovjetov s parlamentarizmom? Ne, in še enkrat ne. Ni jih mogoče združiti, zakaj parlamentarni stroj predstavlja osredotočeno oblast grajanstva (buržoazije). Poslanci, poslanske zbornice, njih časniki, sistem korupcije, tajna udruževanja poslancev z ravnatelji bank, zveza z vsemi aparati grajanske države, vse to so verige delavskega sloja. Te verige pa treba zdrobiti. Na njihovih razvalinah treba organizirati novo oblast, oblast sovjetov. Samo izdajalci delavske mase morejo varati delavce z upanjem mirnega preobrata po socialnih reformah.

K drugemu vprašanju. Ali še dajo grajanski parlamenti izkoriščati v svrhu pospešenja revolucionarnega slojnega boja? Kajpada. Mi moremo vstopiti v gotovo organizacijo z namenom, da jo izkoristimo, da jo vničimo. Tako je delal Liebknecht

v nemškem parlamentu za časa vojne, tako delajo Bolgari sedaj. Oni vstopajo v sovražniškovo polje, da ondi mine polagajo. Mi hočemo vstopiti v vse parlamente in jih izkoriščati, dokler ne bomo imeli zadostne moči, da razbijemo parlament in prevzamemo vlado v obliki sovjetov. Vstopajoč v parlament, se morajo naši poslanci držati sledečih smernic: a) težišče boja mora biti izven parlamenta (stavke, vstaje itd.); b) akcije parlamenta naj bodo vedno v zvezi z delom izven parlamenta; c) poslanci naj vršijo tudi ilegalna dela (illegalno delo so opravljali boljševiki, ki so vstopili v carski parlament, izrabljati svojo imuniteto ter združevali mase za naskok carizma); d) poslanci vršijo svoje delo po nalogu osrednjega odbora komunistične stranke in so mu v vsem podložni.

Slednjič opozarja proletarski manifest še na sledeče: Prava rešitev vprašanja se izvrši v vsakem slučaju izven parlamenta, na cestah. Evidentno je, da so stavke in vstaje edino sredstvo odločilnega boja mej kapitalom in delom. Zato bodi glavna skrb sodrugov mobilizacija mas: ustanovitev stranke, formiranje lastnih skupin v različnih organizacijah in osvojitve teh organizacij; organizacija sovjetov tekom bojev; vodstvo boja, agitacija v prid revolucije; to je prvovrstno delo, dočim je akcija v parlamentu in udeležba volilnih borb le sredstvo za to delo, nič več. Tako Zinovjev.

P. Kropotkin dodaje še, da niso parlamenti nikoli dekretirali revolucij, zato so tudi danes nezmožni, da bi prevrgli kapitalistični družabni red; preobrtati se nikdar niso začeli z večino. Ne smemo pozabiti, da so vedno manjšine delale revolucije; pa tudi ko se je revolucija pričela, in je že velik del naroda sprejel revolucijo in njene posledice, je bila vselej le neznatna manjšina, ki je znala ohraniti sadove revolucije. To je vzrok, da je bil parlament, ki predstavlja vedno le nekaj srednjega in še nekaj manj od poprečnega, vselej ovira, ne pa pospešek revolucije. Itak pa diktatura ne traja večno. Diktatura je naprava prehodne dobe iz kapitalističnega v komunistični gospodarski sistem. Potem, ko bo kapitalizem stirt, ko sloja izkoriščevalcev ne bo več, bomo imeli le en sloj, potem ko bo diktatura izvršila svoj namen, potem nastopi spet čas demokratizma, ki bo pravi demokratizem, in zopet obnovimo parlamente, ki bodo pravi, neprikriti izraz ljudske volje.

Serrati je v marčevi številki revije »Comunismo« navedel šest kardinalnih točk komunističnega programa, v katerih ne pripozna nikakršne transakcije: 1. Produkcijska (zemlja, tovarne, rudokopi, premogovniki, stroji etc.) in transportna sredstva (železnice, parniki etc.) so skupna last vseh državljanov. 2. V komunistični državi so vsi občani, ki koristonosno producirajo, enaki. Ni

diference slojev; mej moškim in žensko vlada enakopravnost. 3. Kedor ne dela, ne je. Kedor dela, ima pravico do vsake socialne asistencije (zavarovalno, zdravstveno etc.). 4. Vsakdo ima aktivno in pasivno volilno pravico. Izvolitev je preklicna: poslanci so odgovorni za svoje delo kot poslanci. 5. Politični organi so sveti delavcev, kmetov in vojakov; te svete sestavljajo zastopništva vseh članov družbe. 6. V prehodni dobi iz kapitalistične v komunistično vladavino vladajo sveti potom diktature z namenom, da se zatre vsak poskus protirevolucije in da se uvedejo prve nujne realizacije. —

Kaj pravijo na vse to socialisti revizionisti, katerim pravijo komunisti »social-patrioti?« Z ozirom na diktaturo piše prvak socialistov Karol Kautsky v »Demokratie oder Diktatur« Berlin 1920 takole: »Rusija je agrarna država in ne premore še takih ekonomskih naprav in toliko intelektualnih moči, ki so potrebne, če hočejo iz svoje lastne moči razviti socializem. Samostojni kmet je reakcionaren faktor, ki je socializmu v oviro; tam pa, kjer obstoja povečini še veleposestvo in je kmet v napolevdalni odvisnosti, je kmet rebeličen element, ki je pripravljen, da z mestnim proletariatom preobrnc obstoječi lastninski red, zakaj tak kmet bi tako prišel do posestva. Toda ta kmet nima na socializmu nobenega interesa.

Posebne položaju v Rusiji se imajo boljševiki zahvaliti, da so s podporo kmetov po propadu carizma in pod vplivom trajajoče vojne, vrgli šibko začasno vlado in si prilastili moč in jo obdržali spričo politične apatije kmetov, ki vendar tvorijo velikansko večino v državi.

Po demokraciji boljševiki ne bi bili prišli do vlade. Doslej je veljalo načelo, da izvira socializem iz demokracije pri razvitem kapitalističnem produkcijskem sistemu. Boljševiki so v sili razmer zavrgli to mišljenje in so sprejeli povsem drugo. Zahtevali so v nasprotju z demokracijo diktaturo, pa ne kot izjemno stanje, marveč kot normalni nadomestek demokracije za čas prehoda iz kapitalistične v socialistično produkcijo, torej za dobo, ki more trajati desetletja.

Boljševiki pa gredo dalje: oni zahtevajo diktaturo nele za militaristične monarhije, marveč za vse demokracije zapada. Njih zahtevo razumemo le, če upoštevamo čisto posebne razmere v deželi, kjer so se povzpeli do moči, in pa abnormalno situacijo, ki jih je vrgla na površje. Ta zahteva je bila izraz ožupnosti izolirane proletarske stranke, ki si je v deželi s šibkim proletariatom naložila orjaške naloge, ki se dajo rešiti le v deželi, kjer tvori proletariati večino prebivalstva in kjer ima proletariati izobraženstvo vsaj deloma za seboj.

Zapadne države niso Rusija. V teh državah ima industrijsko delavstvo tako vsestransko moč ter je industrija na takem višku, da gre razvoj

njno v socializem in da torej ni treba nasilne revolucije. V ojačenje svoje misli navaja Kautsky Engelsa, za Marxom prvega teoretika: »Družba bi zamogla mirnim potom preiti v novi red le v teželah, kjer je ljudsko zastopništvo osredotočilo vso moč, kjer večina stori, kar hoče, v demokratičnih republikah, kakoršni sta Amerika in Francija, v monarhijah, kakoršna je Angleška, kjer se dnevno govori o odkupih dinastije in kjer je ta dinastija proti ljudski volji brez vsake moči.« Nato dodaja Kautsky: »Ali naj položimo vso oblast v roke ljudskega zastopništva, izvoljenega na podlagi splošne, enake, direktne in tajne volitve ali v roke zastopništva privilegiranih plasti delavcev, vojakov in kmetov, izbranih na podlagi indirektnih, javnih, neenakih stanovskih, omejenih volitev? Z drugo besedo: ali demokracija ali diktatura,

parlament ali sovjet? Pol stoletja smo se borili za izvojevanje splošne volilne pravice in svobode tiska (v Rusiji je namreč tiskovna svoboda odpravljena; tisk, ki ne soglaša z boljševiškim tendencami, je absolutno prepovedan. Op. pis.), sedaj naj vse to zavržemo? Demokracija naj bi torej bila za čas prehoda iz kapitalizma v socializem škodljiva? Ne! Nazaj k demokraciji! To nas sili, da stremimo za tem, da vršimo v masah najintenzivnejšo propagando v prid socializma in da to maso razsvetljujemo, predno vpeljemo socializem. Zopet odklanjam metodo diktature, ki na mesto prepričevanja postavlja silo.« Tako Kautsky.

Upam, da sem tako prodal objektivno sliko socialističnih in komunističnih stremeljenj v svrhu informacije vsem sobratom. Cilj je obema stružama isti, pot pa je različna.

Kapitalizem in krščanstvo.

Ivan Rejec.

Mnogoteri znameniti dogodki z velikimi posledicami se značilno dvigajo na razdobju srednjega in novega veka, a nobeden ni toliko preokrenil smeri mišljenja in življenja krščanskim narodom, kakor veliki odpad od stare Cerkve početkom 16. veka. Reformatorji Luther in njegovi prvi tovariši pač niti zdaleč niso precenili, kako na globoko in široko bo seglo razdiranje krščanske stavbe, ki so se ga lotili. V najvišjem področju prosvete, v religiji, so namestu obče priznanega nezmotnega vodstva Cerkve postavili načelo poljubnega individualizma. S tem je začel razkroj krščanske edinosti v veri. Vsak, ki se je postavil izven katoliške Cerkve, je vzel od besede božje, kar je našlo milost pred njegovo lastno sodbo; in še kar je kdo sprejel, je po svoje razlagal. Kmalu je bilo sploh omajano zaupanje v besedo božjo in v počelo nadnaravnega razodetja. Angleški deizem je živel od okrnjenega zaklada naravne religije, dokler ni filozofski skepticizem tudi te razglodal ter končal v nihilizmu in anarhiji misli in reda. Kako usodno naglo so miselne zmote porajale tudi politično in socialno disharmonijo v človeški družbi!

Tvorba ove protikrščanske struje v novi dobi je kapitalizem, a ta zopet, prišedši do moči in skoro neomejene veljave, je vse sile zastavil v boj proti krščanstvu: pravcati antikrist. Ta razvoj naj skušajo pojasniti naslednje vrste.

Početkom tega članka smo videli, da je krščanstvo notranje preobrazilo misli in duše, dobivši tako moč na družine in državo; zlasti je dvignilo človeško osebo v božjo sfero ter jo s tem

osamosvojilo nasproti svetu in njegovim minljivim dobrinam. Človek je postal samosvoj subjekt prava in gospodarstva; oseba je cilj gnotnim dobrinam, ne pa narobe; delo ima premoč nad kapitalom. Silno bi zanimalo, zasledovati cerkveno zakonodajo in ostalo dejavnost Cerkve izza Konstantinovih časov do konca srednjega veka z vidika socialnih in ekonomskih ciljev, a nasproti socialističnemu očitaniu o zvezi med kapitalizmom in krščanstvom se bolj mudi dokumentirati in odkriti, kako je kapitalizem zajemal svojo življensko moč in svoj razmah naravnost iz svobodomiselnosti ali pa iz praktičnih pogojev, po njem ostvarjenih.

3. Vpliv Cerkve na družbo in gospodarstvo.

Cerkev je imela v srednjem veku, ko je v agrarnem gospodarstvu veljal feudalizem, jako mnogo posestva. A dokler je živel v cerkvenih organih, zlasti v redovništvu, pravi duh gorečnosti in zatajevanja, je cerkvena posest vršila nujno in najbolj napredno socialno funkcijo. Gledé Nemčije, ki kateri so upravno spadale tudi slovenske dežele, piše dr. E. Jäger v tem oziru: »Pred vsem je večinoma Cerkev učila nemško ljudstvo obdelovati zemljišče; zato ga je morala imeti. Puste zemlje je dobila ogromno v dar, pridnost njenih menihov je iz nje ustvarila cvetoče gaje, ki so bili daleč na okoli vzor gospodarstvu. Cerkev je morala ohraniti zemljiško last, ker je bila ta v onih časih edina podlaga moči, zraven pa tudi svobode. Ta svoboda je bila pa zopet prvi pogoj za blažilni vpliv Cerkve in krščanstva, tako da je bilo veliko po-

sestvo v onih divjih časih izobraževalna potreba in dobrota.¹⁾

Z ozirom na severne slovanske pokrajine, kjer so nemški grofje zagospodovali nad slovenskim kmetom, piše Fr. Winter v socialnem pogledu sledeče: »Kjerkoli vidimo v 13. veku prodirati nemško delo z njegovim izobraževalnim vplivom, najdemo tudi samostane in kmete sivih menihov (cisterciancev). Omiki na čelu korakajo, in njihov pomen za severni vzhod Nemčije je naravnost označeval novo dobo. — V prvo vrsto cistercianskega gospodarskega delovanja ne devljemo gmočnih koristi, ki so jih prinesli v deželo, marveč npravno posvečenje, katero so dali delu; dasi ni to iznajdba tega reda. Tisti čas je plemski grajščak silno zaničeval kmeta, in precej pritiska, ki je ležal na njem, se mora razlagati iz onega zaničevanja navadnega dela. Prav posebno so pa gotovo čutili ta pritisk in to zaničevanje vendski (t. j. slovanski) kmetje. Tu je bilo v resnici spravno delo z razmerami, ko so možje plemenitega rodu v meniški kuti poleg brata iz kmečkega stanu obdelovali zemljo z motiko, lopato in sekiro, in to celo v redu, ki je bil najbolj sloveč in ugleden na cellem svetu. V resnici, ta zgled je moral imeti npravno dvigujoč vpliv na samostanske kmete, in če bi sicer ne bila znana beseda »pod krivo palico se dobro biva«, bi se je moralo gotovo tukaj naučiti. Razmerje samostanskega kmeta je bilo res prijazno in milo. — Da se je vse, kar se je imelo, pridobilo z lastnim delom, je bila za red častna reč. — Zelo bi se motil, kdor bi trdil, da so cistercianci vsa svoja posestva dobili v dar. Izvzemši to, kar je bilo prvotno pri samostanu, so bili darovi le izjeme. Menihi so zemljo večinoma otrebili in obdelali z lastno roko. Kakor s čarobno silo se je razcvitala omika pod milo krivo palico. Zemlja se premerila, preoral, meje so se določile, vasi zdale, vode ukrotile, ustružile in uravnale, prekopi gradili in napravljali mlini; rokodelci in umetniki so se priklicali, ustanavljale cerkve in fare.«²⁾

O posameznih deželah podaja tozadevno sliko (žid) S. Sugenheim: Na Francoskem so se tlačani spremenili v dedne najemnike najprej tam, kjer se je nesvobodnim ljudem v srednjem veku sploh najbolje godilo, namreč na duhovskih posestvih. Posebno se je v Galiji za križarskih vojsk še pogosteje nego drugod, ponudila Cerkev priložnost, da je z uspehom izvrševala svoje trdopolno delo za zboljšanje razmer med kmetijskim

ljudstvom . . . Na Angleškem so bile razmere tlačanov in nesvobodnih ljudi že v 12. veku neprimerno boljše, nego se splošno misli. Kraljeva sodišča so jih varovala pred trpinčenjem in krivdami gospodarjev in njihovih uradnikov. Že zgodaj je na Angleškem precejšnja množica tlačanov dobila svobodo . . . Kakor vse kaže, se je za to treba zahvaliti britiškemu duhovniku, ki so od nekdanj in še z večjo gorečnostjo, nego večina njihovih sobratov na pevnini, izkušali razvezati vezi onih nesrečnežev. Vsa dela, ki so merila na to, so hvalili kot Bogu najbolj dopadljiva. . . Več pa nego v vseh drugih državah našega dela sveta je storila krščanska Cerkev v Škandinaviji za olajšavo in končno odpravo robstva.³⁾

Prav tako je Cerkev blagodejno vplivala na druge panoge gospodarstva, na trgovino in gospodarstvo z denarjem. V tem oziru slovi cerkvena zakonodaja in njeno moralno delo zoper obrestovanje in oduševstvo.⁴⁾ Cerkvni očetje so vsako obrestovanje smatrali za oduševstvo, naj si je kdo jemal obresti od ubožca ali bogatina, zmerno ali čezmerno. (Funk, Gesch. 7.) Prvi občni cerkveni zbor v Nicei (kan. 17) je zagrozil klerikom, ki bi jemali obresti, z izobčenjem. V srednjem veku je Cerkev zoper obrestovanje še strože nastopala, rabeča kazni zoper klerike in laike, jemlječe obresti. Cerkvi se je izza časa Karola Velikega (789) pridružila tudi država. Višek cerkvene zakonodaje zoper obrestovanje je dosegel 15. občni zbor v Vienni (1311), ki trdovratni nauk, da je obrestovanje dovoljeno (exercere usuras non esse peccatum) — proglašala za heretičen. (Funk, Gesch. 26.) Istega načela se drži vsa sholastika.

Zavestni namen cerkvenega ravnanja je bil, da bi se ohranila enota med delom in kapitalom in zavrla uničujoča premoč denarja nad delom. Zato so bile dovoljene neodpovedljive rente, s katerimi so bila zmerno obremenjena nekatera posestva. V tem primeru je posestnik investiral kapital, plačeval njemu, ki je bil dal denar, malo rento, a kapitala ni bil dolžan vrniti. Tudi je bilo po tedanji krščanski zavesti dovoljeno, udeleževati se z denarjem vseh poštenih podjetij; a kdor je dal denar, je moral vzeti nase tudi nevarnost podjetja, tako da je bil deležen dobička in škode. Čisto tuja pa je bila krščanskim vekom tista absolutnost denarja, ki tirja svoj dobiček brez ozira na škodo

¹⁾ E. Jäger, Agrarfrage I. 200, (citira Krek 173).

²⁾ Fr. Winter, Die Cistercienser des nordöstlichen Deutschlands. Gotha 1868—71; I, II. — Primeri k vsemu: G. Grupp, Kulturgeschichte des Mittelalters I—III. Paderborn.

³⁾ S. Sugenheim, Geschichte der Aufhebung der Leibeigenschaft und Hörigkeit in Europa. 1861.

⁴⁾ Primeri o tem Funk, Geschichte des kirchlichen Zinsverbotes 1876; Zins und Wucher 1878.

bližnjega. Naj podjetnik propade, naj kmetu uime vse uničijo; kapital drži svojo žrtev in noče izgubiti obresti. Naj tu niti ne govorim o moderni borzni spekulaciji z obrestmi!

Sem spada moralni vpliv Cerkve na pravično ceno. Srednjeveška meščanska produkcija je po večem proizvajala za naročnike: obrtnik je neposredno prodal svoj izdelek porabniku. Za pravično ceno so tedaj smatrali povračilo stroškov izdelave in pa dobiček, ki je jamčil rokodelcu stanu primerno življenje. Trdni temelj tega proizvajalnega in prodajalnega načina so bile močne stanovske organizacije (cehi, Gilden) rokodelcev in umetnikov. — Kapitalistična doba je namestu načela pokritih potrebščin postavila načelo dobička; cene pa določa »trg« v modernem pomenu. — Najhujša kritika te strani kapitalizma je od Marxa. Odpomoček po nauku socialistov je »podržavljenje proizvajalnih sredstev«; krščanski sociologi uče poti, katere deloma navaja sbr. Šček v zadnjem snopiču, deloma bo še govor o njih. Vsekakor mora vsako sredstvo, ki naj bo od pomoč zoper kapitalizem, stremiti za tem, da se upostavi zopet človek in njegovo delo v središče gospodarstva, ne pa denar. Danes industrija ne proizvaja za pokrivanje človeških potrebščin, ampak — zavoljo obresti. (Vogelsang.)

Tega kratkega pregleda ne morem zaključiti, da ne bi opozoril na važni nauk sholastike, ki temelji na patristiki, namreč na razločevanje lastninske pravice in uporabne pravice. Lastnik je posameznik, ki ima pravico lastnino upravljati, a poraba bo di skupna, t. j. lastniki morajo radovoljno od svojega deliti bližnjim, ki so v potrebi (»ut scilicet de facili aliquis eas, i. e. res exteriores communet in necessitate aliorum«. Thom., Summa 2, 2, q. 66, a. 2. in večkrat.) V skrajni sili, ki jo bližnji trpi, je ta komunizem iz natornega prava; kadar ni skrajna sila, je vsakega premožnega moralna dolžnost (ex debito charitatis), da pomaga ubogim. Le tedaj je bogastvo moralno upravičeno, ako vrši dolžnost primerne dobrotelosti za javno blaginjo.

Ideje socialno vezanega gospodarstva so bile v srednjeveškem krščanstvu tako ukoreninjene, da tedanji misleci niso računali s posledicami, ki jih kdaj prinese individualistični kapitalizem. — Vzajemno pravičnost, prepoved obrestovanja in vsakega oduševanja, skrb za pravično ceno in pravično plačo sta pospeševala Cerkev in država. Zato sholastiki marsikaterega gospodarskega pomagala ne poznajo, ali se zdi celo proti njihovim načelom, ki ga pa danes nujno priporo-

čajo krščanski sociologi (visoki progresivni davki, oddaja premoženja, socializacija).⁴⁾

3. Pronicanje poganstva v krščansko družbo.

»Družabna prekucija 16. veka, katere posledica je sedanje socialno vprašanje, nastala je samo zato, ker Cerkev ni mogla zaježiti zmot, katerih izvor je bil na vladarskih dvorih.«⁵⁾ Tako je rajni Krek točno označil rodovnik socialnih zablod izza srednjega veka do danes.

Resnično: cesarji in knezi, ki so z obnovitvijo pogankega rimskega prava izkušali pretirati področje svoje oblasti, so prvi narušili skladnost krščansko organizirane družbe. »Ker se je vsled absolutističnih želja staufovskih cesarjev (Friederika I. in II.) uvedlo rimsko pravo v krščansko rimsko državo, jeli so se ob tem majati trdni slopovi krščanske stanovske in sploh družabne organizacije, in pričel se je razvoj, katerega žalostne, brez dvojbe tudi že poslednje boje gledamo v sedanjem času. Logike je v rimskem pravu dovolj, a življenja in resnice ni v njegovih načelih.« Tako Krek na citiranem kraju. Njegove označbe se držim tudi v naslednjem.

Zmote rimskega prava se ne tičejo toliko pravnih zadev in razmer, kolikor nazorov o človeški naravi sploh. V zasebno-pravnih določilih je in ostane rimsko pravo vzorno za vse čase. V tem oziru se torej ne bomo pečali z njim, marveč si hočemo ogledati le temelj zmote, kakor že omenjeno.

a) Po zdravega modroslovja naukih je človek središče stvarstvu in družbam. Svet je ustvarjen za človeka, ta pa za Boga. Da pa tem lože doseže svoj namen, vložil mu je Stvarnik v naravo družbeni nagon. Nobena družba torej ni sama sebi namen, marveč namen vsaki je le blaginja njenih udov. Ljudje niso radi družbe, pač pa je družba zaradi ljudi. Tega načela niso poznali pogani, in v tem oziru je staro rimsko pravo najpreje in najhujše zagazilo. Osebna čast in osebno dostojanstvo človekovo se je izgubilo v družbi. Državi je bilo vse podrejeno; država je bila najvišji stvor, kateremu se klanjati je bila najvišja človekova dolžnost. Stari pogan je živel samo državi, in kdor ni bil sposoben za tako službo, ni imel pravice do življenja. *Salus patriae suprema lex esto* — domovinski blagor je najvišji zakon, to je veljalo v celem obsegu. Krščanska vera pa pravi: Najvišje načelo, kateremu moraš podrediti vsa svoja dejanja, misli in želje, je čast božja in tvoje večno zveličanje. Bog in duša sta večni in nedotakljivi vrednoti. Tudi skrb za splošno blaginjo, tudi tvoje

⁴⁾ Primeri: Otto Schilling, *Der kirchliche Eigentumsbegriff*, 71 ss.

⁵⁾ Krek, *Socializem* 162.

demoljubje, ljubezen do države, do narodnosti in materinega jezika se mora ravnati po tem načelu. Poganu je bilo vse sveto, kar je koristilo njegovi državi; kristjanu je le to sveto, kar se zлага z večnim božjim zakonom.

Ideja pretirane oblasti se vleče kakor rdeča nit po vsem rimskem pravu. Krščanstvo je to idejo zavrglo in namesto nje postavilo načelo: Vsak človek je božji služabnik in to službo mora izvrševati po božji volji, naj si bo prostak ali veljak, berač ali bogatin, podložnik ali vladar. Pogansko zmoto so pa zopet obnovili pravniki, zlasti ko se je v Bologni pričela znamenita pravna visoka šola. Mnogi teh učenjakov niso bili zadovoljni samo s tem, da so brskali po starih zakonih in raziskavali stare pravne komentarije, marveč so hoteli tudi kaj osebnega dobička imeti od tega dela. Priliznjeno so se vtihotapili na cesarski dvor in tam so vladarje kmalu naučili, kako vseobsežajoče in božanstveno je njihovo veličje; zadeli so pri njih ob žilo, ki je v naši skvarjeni naravi najbolj občutljiva — ob samoljubje, in s tem so vzplodili nove nazore o državi, oblasti, o človeku, o cerkvi.

Prva posledica te rimsko-pravne zmote v krščanski dobi je morala biti vojska med Cerkvijo in vladarji. Cerkev je bila največja varihinja pravičnosti, torej je moral nastati boj med obema. In nastal je. Vsak, kdor je količkaj pogledal srednjeveško zgodovino, pozna ga, a le malo jih je, ki rnevafo, da so se papeži borili za čast in dostojanstvo človeške osebnosti, in da vladarji v svojem boju proti njim niso samo izkušali zatreti samostojnosti cerkvene oblasti, marveč temelje družabnega življenja sploh. Po tem merilu krščanske sociologije so bili prvi in najbolj nevarni revolucio-narji zoper krščanski družabni red — na vladarskih prestolih: Staufi, zlasti Friderik II., Henrik VIII. angleški, Peter Veliki, Ludovik XIV. in njegov slabši naslednik, Napoleon in podobni siloviteži.

b) Druga osnovna zmotā v rimskem pravu je s prvo v zvezi. Oče je imel preveliko oblast v svoji družini. Sužnji, mladoletni otroci in žena so mu morali biti brezpogojno pokorni v vseh ozirih. V svoji družini je bil hišni gospodar pravi samosilnik, proti čigar naredbam ni smelo biti ugovora. Določeval je, ali naj narodivši se mu otroci žive ali ne, doraslim ukazoval, kako in kje naj vstopijo v zakon, kakšen pokle naj izbero itd. Žena je bila po postavi v družbinskem življenju brez pomena.

Vzrok tem pojavom je ta, da je država vse, posamnik nič. Človeška osebnost se ni priznavala in poštevala. Zato se pa tudi niso čuvala in branile pravice, ki ji pripadajo. Najgorje vidimo to v suženstvu. Sužnji so bili doma-

čemu življenju to, kar državljani sploh državl: golo sredstvo v dosego namena.

c) Prav tisto rimsko pravo, ki je v svojih državopravnih naukih postavilo državo za merilo vse dobrote in pravičnosti, ki je rodbinskemu očetu dajalo neomejeno oblast nad sužnji, otroki in ženo, uveljavilo je na drugi strani načelo najgorjega individualizma. V lastninskem vprašanju in gospodarskem življenju sploh prisoja rimsko pravo lastniku brezpogojne pravice. — »Svoboda je naravna zmožnost, po kateri sme vsak vse, če mu ne brani sila ali pravo.«⁶⁾

V tem je tretja osnovna zmotā rimskega prava. Po njegovih načelih je bil **lastnik neomejeni gospodar svojih stvari**. Z njimi je lahko počel, kar je hotel. Odgovoren ni bil za svoje početje nikomur.

Lastninska pravica ima svoje meje, a neomejenost v tem oziru je prav tako škodljiva, kakor neomejenost glede na oblast. Neomejena oblast je **trinoštvo, ki rodi politične prekucije, neomejena lastninska pravica pa poganja socialne revolucije, ki so često hujše od prvih.**⁷⁾

V načelih rimskega prava tiče semena kapitalizma, ki poženejo, če le najdejo ugodnih tal. Naravno! Saj je rimsko pravo najbolj adekvatni izraz poganskega družboslovja, a vsi prosvetljeni stari poganski narodi so doživeli kratko dobo bujnega procvita v kapitalistični obliki in — najlo propast vsled kapitalizma. V kršč. dobi niso bila tla ugodna kapitalizmu, dokler je Cerkev določala pravno zavest narodov. A vpliv Cerkve na narode je upadel že v 14. veku vsled razkola na zapadu.

V 16. veku so se nekatere države njenemu vodstvu popolnoma iztrgale, a tudi pretežno katoliški narodi so se jeli vdajati svobodomiselnim vplivom. Svobodomiselnost je pa vzelo vsako brzdo individualizmu, ki je vzporedno zagospodaril v kraljestvih misli, politike in ekonomije.

5. Absolutizem, kapitalizem in svobodomiselnost.

Sombart v knjigi »Moderne Kapitalismus« tako označa srednjeveško gospodarstvo: V središču gospodarskih interesov stoji človek. Dobrine se izdelujejo in prodajajo, da morejo porabniki dobro in dovoljno kriti svoje potrebščine, a da tudi izdelovalci in trgovci najdejo dober in dovoljen zaslužek (stanu primerno prehrano): obojno po starem običaju. Nebrzdano, neomejeno teženje po dobičku so imeli ves tisti čas za nedopustno, za nekrščansko, in duh starega tomlšičnega gospodarskega modroslovja je vsaj oficialno še vladal srca: »Ako imaš sam kakšno blago, pač lahko iščeš poštenega dobička, a po krščansko, da tvoja vest ne bo trpela in da tvoja duša

⁶⁾ E. 4. Dig. I, 5 (citat pri Kreku.)

⁷⁾ Krek, Socializem 159—164.

ne bo oškodovana. Takaj in v vseh spremembah gospodarskega življenja je ostala zapoved vere in nravnosti najvišji pravec: **ni bilo še govora o tem, da bi se ekonomski svet izluščil iz versko-nravnega sestava celokupnosti.** Vsako posamno dejanje je bilo neposredno podrejeno najvišji moralni sodnji: božji volji. In ta je bila, kakor pbe znano, **mamonističnemu pojmovanju reči kar najstrože nasprotna.** Tako je vse krščansko gospodarstvo starega slova že iz tega vzroka ostalo vedno **nravno umerjeno.**

To se v novem času polagoma menja, čim bolj prodira individualistično načelo gospodarstva. »Večinoma je bila samopašnost posameznikov, pravi Ashley,⁹⁾ vsled katere se je upropastil vezani gospodarski red — bil je tisti **duh sebičnosti,** ki se je v 16. veku tako mahoma pojavil, ki je — naj si kdo razlaga, kakor hoče — prav ob tistem času mnogo odločneje prodril na dan, nego kdaj koli poprej, tako da ga treba skoro smatrati za objavo nove gospodarske sile«.

Ta objava sebičnosti je v zvezi s spremembami na verskem polju. **Cerkev je bila tedaj potrebna reforme,** nihče ni dvomil o tem. Bila je preveč bogata, odkritosrčna gorečnost je bila ugasnila v širokih vrstah duhovščine in redovništva — velikih odličnih papežev ni bilo že več kot sto let. A namestu reforme Cerkve, je prišel odpad od nje. Že iz kratko zarisane pregleda, ki sem ga podal zgoraj je umljivo, da je po tem odpadu v kulturnem življenju evropskih narodov nastala ogromna praznina. (Odpadli pa niso samo protestantski narodi, duhovno so v neki meri odpadli tudi katoliški narodi, ki niso več kazali stare vdanosti do Cerkve.) Nastalo praznino so zavezeli najpreje tisti, ki so imeli gotovo in pripravljeno moč: na Nemškem deželni knezi, v Italiji razni mali tirani, na Angleškem in Francoskem absolutistični vladarji. Absolutizem se je vzel do pravega caesaropapisma, ki je po načelu: *cius regio, eius religio* — hotel gospodariti tudi čez vest in vero svojih podložnikov.

Cerkvenemu prevratu so mahoma sledili usodni socialni in politični prevrati. Z ropom cerkvene zemlje so obogateli v Nemčiji deželni knezi, v severnih deželah pa absolutistični kralji Henrik VIII. in dr. Tisoči srečnih kmetov, ki so dotlej živeli na cerkvenih posestvih, so bili ob svojo dedno zemljo in hišo. **Marx sam smatra te kmete za prvo četo evropskega proletariata,** ki se je kasneje usuznil narastli industriji.

Kmeto nesrečo so dopolnili veliki kmetijski puniti 16. veka. Slovenske in hrvaške kmete je

gnala k vstaji velika beda, povzročena od turških navalov in samovoljnega gospodarstva grajščakov. Zato so šli v boj za »stara pravdo«, t. j. za stare pravične razmere do gosposke. Drugod po Evropi je bil kmetijski stan tedaj mnogo srečnejši. V punt ga je gnala želja po popolni svobodi, deloma tudi komunistična načela, posneta iz Luthrovih nauk. Ko so bili kmetijski upori na Nemškem udušeni, je bil zlomljen tudi kmetijski stan. Luther pa se je s prilizneno uslužnostjo pridružil zmogavcem — deželnim knezom — ter je z verskimi razlogi opravičeval njih nečloveško ravnanje s premaganci.

Tudi na Angleškem je reformacija ustvarila — proletariat. »Nekateri so po reformaciji na Angleškem obogateli, a nižje ljudstvo je po njej ubožalo. Nekdaj je siromak po župnijah in samostanih dobival miloščino, streho, delo, v cerkvah pa duhovno spodbudo in tolažbo — zdaj je bilo vse drugače. Bogatini, ki so velika zemljišča (prej cerkvena last) kupili za sramotno ceno, so jih rajši spremenili v pašnike, da ni bilo truda. Ubožci, ki so včasih odtod živeli, so bili potlačeni v robstvo. Potujoči berači so se izza 1548 na prsih žigosali, usužnjevali, za prisilna dela rabili, če so skušali pobegniti, se smrtjo kaznovali. Najprej so ustvarili rod beračev potem pa so ravnali z njim huje kot z živino«. Tako I. B. Weiss.¹⁰⁾

Nič bolje kmalu ni bilo v Franciji, ki je sicer ostala katoliška, toda njeni **absolutistični kralji** izza Henrika IV., zlasti pa Ludovik XIV. in njegov naslednik, so trtili narodno premoženje; veljaki duhovskega in svetnega stanu so jih posnemali, a ljudstvo je greznilo v bedo.

Poleg proletariata je reformacija v zvezi z absolutizmom rodila drug moderni pojav — **svobodomiselnost.** Cerkev ni več vodila verskega in nravnega mišljenja, zato se je to v pohujšanje krščanskih narodov v protislovja razcepilo in naposled v onemoglem dvomu shiralo.

(Razkroj) je začel na Angleškem, kjer je izza reformacije vladala največja zmeda v verskih rečeh. Značilen za ves naslednji pokret v tej smeri je njegov prvi odlični zastopnik **Francis Bacon Verulamski** (1561—1626) — velik po inteligenci, a nizek po značaju. Moderna veda ga smatra za svojega pravega začetnika: odkazal je ekspertmentu pravo mesto in pravi način, a skušal je tudi **omejiti spoznavo na čutne predmete.** S tem je stvaritelj modernega naravoslovja, a tudi moderne skepse. Njegovi pglavitni deli »De augmentis scientiarum« in »Novum organum« sta ga proslavili v učenem svetu, a se svojim klečeplastvom pred absolutističnim Jakobom I. je povzročil veliko zla ter se neoporečno omadeževal pred sodbo poštene sveta.

⁹⁾ Ashley, Englische Wirtschaftsgeschichte II (1896) 49 (citira H. Pesch, Ethik u. Volkswirtschaft 136).

¹⁰⁾ Weiss, Weltgesch. X, 28.

Podoben, a še bolj dosleden je na nauk **To- maža Hobbessa** (roj. 1588.) Tega je vzdrževal kralj Karol II. — Glede človeške spoznave uči: **Le končne reči so predmet modroslovju**, zakaj o neskončnem nimamo nobene predstave. Modroslovje je veda o vzrokih in učinkih, ki naj človeškemu življenju prinaša koristi in dobička. Nič ni samo na sebi ne dobro ne hudo. Dobro je, kar koristi, hudo je, kar škoduje. — V naravnem stanju so bili posamezni ljudje samostojni. Država je nastala po sili ali pogodbi, zato je ona nasilno stanje. **Zato se država le po vladi sè silo vzdrži.** Zato mora biti državna oblast absolutna in neomejena. Vse kar najvišja državna oblast veleva, je pravo. Smoter države je blaginja državljanov, to se pravi: njihov obstanek in njih užitek. — Od narave so vsi ljudje enaki in imajo pravico do vsega, zato pa traja v naravnem stanju vojska vseh zoper vse. Da ubeže temu stanju, se ljudje po pogodbi združijo v državo. Posamezniki se odrečejo svojemu pravu do vsega, podvržejo se eni splošni volji — vladarjevi, ki je zato vsota vseh volj in absolutna. — Ta nauk razvija v »Leviathanu«: **nauk materializma in absolutizma.**

Treba pripomniti, da je eden pglavitnih vrelcev Hobbesovih zmot — reformatorjev krivi nauk o popolni izkvarjenosti človeške narave po grehu. Odtod njegovo načelo: homo homini lupus. — Sploh je zatajitev pristne krščanske resnice o izvornem grehu in njegovih posledicah zaplodila najusodnejše zmote: na eni strani pesimizem Hobbesa in njegovih naslednikov, ki kličejo po absolutizmu, na drugi strani Locketov, Rouseautov in drugih optimizem, ki vidijo rešitev v popolnem razmahu individualistične narave. A ekstremi tako lahko prehajajo eden v drugega, kakor priča vsa zgodovina blodečega modernega mišljenja.

John Locke (1632—1704) je pravi filozof moderne Angleške izza revolucije zoper absolutizem. Njegovo glavno delo je: *Essay concerning Human Understanding*. Na Baconovem temelju preiskuje naravo in obseg človeškega spoznanja. Človeški um je zgolj pasivna zmožnost (white paper), ki sprejema vnanje (sensations) in notranje vtiske (reflections). Iz njih se sestavljajo misli. Prav za prav je ta nauk dosleden **sensualizem**, kakor ga je kasneje na Locketovi podlagi izpeljal Condillac (1715—1780), a v srečni nedoslednosti tekem nadaljnje razprave Locke dodaja umu več in več aktivne dejavnosti in priznava dokaznost božjega bitka. — Na versko stran je vplival s svojim delom *The Reasonableness of Christianity*, ki racionalistično izjednačuje razodeto in naravno religijo — še bolj trajno pa v politiki z razpravami: *Two Treatises on Government*. Te razprave so teoretični izraz tistega ravnovesja politične oblasti in strank, ki se je bilo na Angleškem udejstvovalo z ustoličenjem Viljema Oranijskega (1688). Tudi

Locke uči postanek države po pogodbi, a ne **prezre naravnega prava**. Z državno pogodbo se posameznik sicer podvrže skleptom večine, a s pridržkom, da so državne postave le v toliko pravične, kolikor so v skladu z naravno postavo. — V nauku o imovini in delu je Locke v marsičem učitelj teoretika liberalne ekonomije **Adama Smitha**; njegove politične ideje pa je prenesel na Francoško **Montesquien**.

Locketovo spoznavno teorijo je dosledno razvil do skepticisma brezverski filozof **David Hume** (1711—1776). Držeč se načela empirizma Hume ne pripušča drugega vrela spoznavi, razun izkustvo. A predstave, katere dobimo z izkustvom, so **subjektivne**. Tudi enovite ideje proglašajo le za subjektivne predstave in tako spoznavajočemu subjektu zastavljajo pot do vsake objektivne resnice. — Tako utemeljeni dvom potem Hume obrača na vse panoge človeške spoznave, gradeč svoj sestav skepticizma. Bog in duša sta mu dvomljiva, prav tako npravna načela.

Od teh modroslovcev je izrazil brezverec le Dav. Hume, a vseh načela so taka, da dosledno nujno vodijo k zanikanju nadnaravne in tudi naravne religije. To so izvršili »poljudni« filozofi: na Angleškem deisti Tindal, Woolston, Bollingbroke, na Francoskem Rousseau, Voltaire z enciklopedisti.

V tej atmosferi je uspeval absolutizem in politična revolucija, v njej je vzklila tudi moderna gospodarska veda. Človek je bil po tem nauku odtrgan od Boga in je naglo padal v oblast — materiji. Naturalistični in materialistični nazor o življenju je pogršel vsakega višjega merila za npravne vrednote. Na mesto svobodnega duhovnega bitja, namesto npravno odgovornega teženja je stopil naravni mehanizem z utilitarističnim smotrom »samoohrane in razvitka življenja do najvišjega užitka in do najmanjše bolečine.« Že v svojem začetku tedaj je sistematično gradeča gospodarska veda postala žrtev **individualističnega, racionalističnega principa**¹³⁾.

Physiokrati so tirjali kot »naravni red« tako stanje, v katerem bi vsak posamezni človek mogel popolnoma svobodno udejstvovati in porabljati vse svoje zmožnosti ter neovirano izkoriščati vse v dejanskih razmerah podane možnosti, da v družbi uveljavi svoje »naravno« pravico do lastnine, do novega dobitka in do svoje koristi. Najbolj zanesljiva, eksaktna in dobičkanosna notranja in vnania trgovinska politika, uči Francois **Quesnaya**, je popolna svoboda tekme: *La concurrence libre et immense!* Lastna korist bo vsakega »sama po sebi« priganjala, da se bo držal poti, ki je tudi skupnosti najbolj koristna. Zato

¹³⁾Sledeče po H. Peschu, *Ethik v. Volkswirtschaft* 127.

proč z vsakim vmešavanjem države v gospodarsko življenje! Laissez faire, telle devrait être la devise de toute puissance publique, depuis que le monde est civilisé — pravi Vincent de Gournay. In Turgot smatra take individualistične nauke zgolj za »maksime zdrave pameti«. Slučajna opomba v physiokratskem sestavu, da se ne sme nikomur škodovati, je pač še blede spomin na krščansko moralo, a le bolj dekorativnega pomena.

Adam Smith, klasik liberalne ekonomije, ni bil materialist. Občeval je s physiokrati in enciklopedisti, sprejel nekatere njihove nazore, a ne vseh. Smatrati ga moramo za naturalističnega deista. Metafiziki sovražna skepsa in empiristična teorija Davida Humea sta močno vplivali na Smithove nazore. Njegova Theory of moral sentiments hoče biti deskriptivna, empirična etika. Tu nas uči: Narava vodi človeka večinoma s prvotnimi, neposrednimi nagoni (instinkti), ki nam jih je Bog dal, da nas po njih privede k »velikemu smotru narave« h človeški blaženosti. Zlasti v gospodarskem življenju vladajo sebični nagoni, selfish passions. Če bi ugovarjali, da svobodni razvoj sebičnosti utegne izločiti veliko množico od deleža pri zemeljskih dobrinah, to nam odgovarja Ad. Smith: Ne, nasprotno, uprav sebični nagoni, da se jim je le pušča njih volja, jamčijo najboljšo razdelitev dobrin. Tudi pri Smithu najdemo gori omenjeno optimistično zmoto o človeški naravi: Bog je vesoljstvo tako uredil, da največja sreča nastaja iz čisto svobodnega delovanja naravnih sil. Vsled te zmote so smatrali vmešavanje

države v gospodarstvo — za nesrečo; češ: tudi najbolj umnega državnika modrost ni nič v primeri z neskončno modrostjo božjo, ki deluje v svobodno tvorečih instinktih človeške narave! Skratka, svoboda osebne koristi, neomejenost individualne gospodarske samoodločbe tvori edini zanesljivi temelj gnotne blaginje narodov. Ta je osnovna misel v Theory of moral sentiments ter odločuje tudi v Smithovem Wealth of nations (bogastvo narodov). Vedno zopet se »naravni razvoj stvari« stavi v nasprotje z omejevanjem svobode po socialnih silah: državi in korporacijah. Treba še poudariti, da Smithova gospodarska veda, vkljub drugim vrlinam, izhaja iz napačnega individualističnega načela, in vrhu tega še od okrnjenega in spačenega individua. Tak je namreč kdor pusti, da ga pri gospodarskih dejavnih vodi zgolj nagon sebičnosti brez ozira na resnično vodilne zmožnosti, ki sta um in vest. In tako ravnanje se naziva še svoboda. Po pravici krščanski sociologi šaljivo pripominjajo, da liberalnemu ekonomu človek začena šele od glave dol. To je da, Ad. Smith ni proglasil popolnega sproščanja narodno-gospodarske vede od vsake morale. Toda emancipiral jo je od morale, ki se sklada z umom in krščanstvom; a jej dal s svojo empirično moralno filozofijo ničev, celo usoden temelj.

Tako je bilo duševno in socialno ozračje Evrope, ko je 1767 Hargreaves iznašel predilnico, 1769 Watt parni stroj itd. (Konec bo sledil).

Vestnik „Zbora“.

K 70-letnici škofa Mahniča.

14. septembra 1850. — 14. septembra 1920.

Slovanski duhovniki zasedene zemlje gledamo v škofu Mahničju prekrasen vzor katoliškega cerkvenega kneza. Že sama luč njegovega vzgleja nam je v bodrilo in tolažbo. Mnogi smo izza mračnih let iskali v njegovih spisih razsvetljenja; a ko je vihra dogodkov in metež revolucije premikal vse stalne točke misli in reda, je pogled, uprt v Mahničjevo delo in njegov nauk, mnogim rešil golo vero. To je da verujemo v Boga, toda človeška slabost išče opore tudi v človeku. Hvala božji Previdnosti, ki je v tako težkih časih dala domovini svetega in prosvetljenega, močnega in požrtvovalnega cerkvenega kneza! Mnoge omahujoče duše so se v težkih urah tem in dvoma, oslonile nanj.

Vse to izraža jugoslovenske duhovščine po klon škofu Mahničju k njegovi 70-letnici.

Ko pa zahvaljujemo božjo Previdnost za luč, ki nam je po škofu Mahničju sijala, nam žalostne vesti o njegovi bolezni narekujejo molitve za njegovo zdravje. Oče, ako je mogoče, še nam ga daruj, ohrani nam ga! Domovina danes tako živo rabí prosvetljenega in močnega skoz in skozi katoliškega cerkvenega kneza.

V proslavo neprecenljivih zaslug škofa Mahničja, nam samim pa v poučenje in spodbudo prinesa prihodnji snopič »Zbornika« očrtek njegovega slovstvenega dela. V ta namen se obrača uredništvo zlasti tudi na hrvatske sodelavce.

Izvršimo to Mahničju v slavo, nam v korist!

Obče misli.

V ZADEVI »ZBORNIKA«.

Urednik.

O »Zborniku« sem čul že jako različne glaso-ve: hvalo in grajo. No, dobro umejem, da je hvala poštevala naše težavne razmere ter je bila obzirna, ne rabeča absolutnega merila. Sicer pa, če je kaj hvale vrednega, so tisto podali sodelavci, ki so požrtvovalno tegnili listu gradivo, ne da bi pričakovali druge nagrade, kakor le zavest dobrega čela.

Izmed prigovorov, ki sem jih zvedel, je pač najtehtnejši iz Istre, češ, da je list prekorajčil me-je in cilje, ki so mu bili stavljeni, in da prav zato izrablja tudi nesorazmerno mnogo denarnih sred-štev Zbora; mi da ne rabimo asketičnih in dogma-tičnih razprav, marveč društva za gmotno pod-poro in pravno brambo duhovščine. Zato naj bi se »Zbornik« omejil — tako razumem dotični poz-iv — nekako na sedanjo snov »Vestnika Zbora«. — Z druge strani sem zopet opetovano prejel — tudi iz Istre — hrvatske in slovenske pozive, naj se izdatno goji ascetika; pohvaljeni so bili ustro in pismeno sociološki članki s pobudo, naj se na-daljujejo; prof. dr. Ličana razprava o Kantu je vzbudila zanimanje tudi inteligentnih laikov. Vrhu tega se je načelstvo z uredništvom vred zavedalo potrebe, da si Zbor pridobi neki ugled doma in zu-naj najozjega doma, kar je skoro le mogoče z gla-silom, ki ima po možnosti izbrano gradivo.

Navzlic temu, da je imel Zbor tako malo sred-štev, si vendar laska, da je tekom leta precej vpliva-l na miselno smer v jugoslovenskem narodu te nesrečne zemlje. To je po velikem delu pripisati deistvu, da se je list predstavil z bogatejšo idejno vsebino. Zato je moja in večine načelstva težnja, naj bi se list v bodoče ne okrnil, marveč spo-polnil.

V nečem pa treba gorenjemu prigovoru pri-trditi: **gospodarstvo lista bo treba z novim letom oddeliti od ostalega gospodarstva v Zboru.** List bo moral živeti od svojega deleža ter se po njem

kičiti. Potem mu nihče ne bo mogel očitati zaje-davstva, in s svojimi sredstvi bo svobodneje, dasi morda skromneje, vršil svoje važno obče kulturno poslanstvo.

Kot dosedanji urednik se pa živo obračam do jugoslovenskih duhovnikov zasedene zemlje s pro-šnjo, naj pišejo za list, a pišejo, kar meči skrbno in žbrano. Izkazujmo ljubezen hrvatskemu in slovenskemu jeziku, ki je na tej zemlji ogrožen, najbolj primerno s tem, da se prav tu posebno pobrigamo za njegovo čistočo. A kdor piše slo-venski, naj dosledno rabi slovenščino, kdor hrvat-ski, hrvaščino: mešanica ni noben jezik! In pom-nimo, da k pravilnemu jeziku tičejo tudi pravilna ločila. Ne nalagajte brez potrebnega popraviljanja uredniku, ki biva 4 ure daleč od tiskarne. Hvala sodelavcem za dosedanjo pomoč, in prosim daljnje zvestobe, dasi kateri članek ne izide brez odloga.

— : —

Priprava za boj. Ozračje je nasičeno. Čaka nas kulturni, politični in narodni boj.

Kdo so vojščaki na naši strani? To je vsak sobrat, organiziran v Zboru. Malo nas je, a če bomo vsi izpolnjevali dane nam naloge, bomo zmagali.

Vsaka vojska ima svoj generalni štab; tudi mi ga imamo. To je naše starešinstvo, ki snuje načrte, študira sovražnikove pozicije in razdeljuje naloge posameznim oddelkom.

Kje se bo bil boj? Je mej nami in nasprotniki še mnogo zemlje, ki še ni po nikomur zasedena; za to zemljo bomo šli v boj. Marsikatero posto-janko pa je že zasedel sovražnik; za-nje se bodo bile bitke; tudi mi smo se usidrali ponekod, in so-vražnik nas bo skušal pregnati: naša dolžnost bo, braniti naše trdnjave.

Kaj je naša dolžnost? Dolžnost nas vojšča-kov je, da se absolutno pokorimo poveljem naše-ga generalnega štaba, da ne delamo razdora, niti z besedami, temveč da držimo disciplino in da gremo v boj po načrtih starešinstva.

Malo nas je; koliko pa je bilo apostolov? Haec est fides quae vincit mundum. Š. V.

Odseki.

Par besed o odsekih našega Zbora.

Slednjič smo spravili pod varno streho vse doslej zasnovane odseke, ki so: za šolstvo, za na-rodno in socialno politiko, za pravne in gmotne zadeve, za kulturno iniciativo. Kako so sestav-ljeni odseki?

Prvotno smo menili, da naj bi odseki sesto-jali iz delegatov vseh konferenc. Kolikor konfe-renc, toliko članov bi štel vsak odsek. Globlje razmišljanje in prva praksa sta dokazali, da je tak načrt neizvršljiv. Kako naj bi se vedno na do-ločeni dan shajali sobratje na pr. iz Puljščine in

zasedene Koroške? Da bi odsek lahko deloval, imel redne seje in bil vselej sklepčen, smo opustili prvotni načrt in osnovali odseke po okoliših. Odsek za šolstvo ima sedež v Štomažu na Vipavskem, načeluje mu sbr. L. Cigoj, ondotni vikar. (Češek) za narodno in socialno politiko ima svoje središče v Črničah, tudi na Vipavskem; na čelu tega odseka je sbr. Al. Novak, ondotni dekan. Odsek za pravne in gmotne zadeve vodi sbr. Andr. Zink, dekan, in ima svoj sedež na Opčinah pri Trstu; odsek za kulturno iniciativo se je konstituiral v Gorici pod vodstvom sbr. monsig. dr. J. Ličana bogoslovnega profesorja. Člani posameznih odsekov stanujejo v bližini voditelja, da se tako laže in redneje shajajo. Odseki študirajo v njih področje spadajoča vprašanja, stavljajo nasvete, delajo sklepe, ki jih mora ratificirati starešinstvo. Odseki dajejo iniciativo na eni strani, na drugi pa izvršujejo naloge, katere jim starešinstvo naklada.

Dva odseke sta na Vipavskem, eden v Gorici, četrti pa v tržaški okolici. Potreba bo pokazala,

če ne bi kazalo osnovati paralelnih odsekov v Istri; toda to vprašanje se reši šele ko se poživijo konference v Istri. Istra, vzbudi se!

Kaj pa s sobratji, ki so jih posamezne konference izvolile v opisane centralne odseke? V šolski odsek je poslalo po enega člana že devet konferenc. Kakšno nalogo imajo ti sobratji? Ti sobratje tvorijo vez mej odsekom in konferenco in njih posebne dolžnosti so: 1). Dajati iniciative odsekom; zato gojijo pismeno zvezo z načelnikom odseka. 2). Referirajo na konferencah o načrtih, sklepih odsekov, poročajo in pojasnjujejo v njih delokrog spadajoče članke iz Zbornika na konferencah. 3). Študirajo sklepe odsekov in zlasti način, kako bi se mogli ti sklepi aplicirati z ozirom na krajevne razmere.

Želim, da bi konference ne le doumele do konca misli in intencije starešinstva, ampak da bi jih tudi praktično udelejševale.

Š. V.

Odsek za pravno varstvo in gmotne zadeve duhovnikov.

Preganjaji sobratje.

Žalostno in bolešno je to poglavje. Nismo ga bili vajeni pisati; a slišali smo take stvari le v nemškem »Kulturkampfu«, kjer so najbolj gorečo in najdelavnejšo duhovščino proganjali in zapirali samo zato, ker je bila vdana Bogu in svojemu narodu. — In kaj so dosegli s »Kulturkampfi«? — Kanoso!

Ista pota hodi prosvitljena vlada iz zapada. — S proganjanjem in zapiranjem duhovnikov misli udariti moralno naše jugoslovensko ljudstvo, da ga ostrashi in vrže v obup, da tako pade kot gnjilo jabolko v naročje »velike matere«. Toda našega naroda ni ubilo tisočletno robovanje, potem, ko smo zgubil samostojne koroške kneze; iz krutih turških bojev je izšel prenovljen kot ptič Feliks, niti bizantinizem, niti jožefinizem avstrijskih cesarjev ni strl ponosnih kril našemu krepkemu narodu — ali naj ga za to ubije dobrota nove svobode? Ohranil si je naš narod rodno grudo in svoj jezik, dokler je bila duhovščina na njegovi strani, ker je duhovščina bila duša našemu narodu. Duhovščina se je vedno in povsod zavedala svoje oživljajoče moči, brez katere bi živel naš narod samo še — v zgodovini. — Duhovščina je bila steber, okoli katerega se je ovijal naš narod kot vedno zeleni rímzelen. In sedaj hočejo nasilno odtrgati zeleni bršljan, ki je po milijonih koreninic zrastel z drevesom v eno nerazdružno celoto, in mu tako vzeti tla njegove rasti in veličine. — Brez-

srčno se nam zdi to divjanje v naravi, nemoralno in vsake obsodbe vredno v človeškem in narodnem življenju! Ali bo to naš narod dopustil? Neverjetno! Zato vsi na plan, ko gre za bitek našega naroda, ko gre za našo jugoslovensko duhovščino. Ni je sile, ki bi mogla in smela ločiti duhovščino od naroda razun smrti. — Mi pa ne smemo prekrižanih rok čakati, da nam volk neusmiljeno trga našo čredo. — V samopomoči je naša rešitev! Pomagaj si sam in Bog bo tudi pomagal!

Danes mora naša žalostna kronika zopet za beležiti več zgledov »svobode iz zapada«:

I. Janko Anton, župe upravitelj v Sv. Lovreču Pazinatskem v poreški škofiji je bil sredi meseca julija t. l. aretiran, potem, ko so mu v župnišču in na njegovem rojstnem domu »karabinnerji« vse prevrgli in preiskali. — Kljub brezuspešni preiskavi so ga odpeljali v zapore v Poreč. — Naprtili so mu razne obtožbe, češ, da je še pod bivšo Avstrijo izkoriščal aprovizacijo v svoje osebne namene. Poznavalci te zlate in nesebične kluše vedo, da je vse to iz trte zvito. Če so bili neredi, se morajo pripisati drugim, katerim je on prepustil aprovizacijo v svojem obilnem dušno-pastirskem poslu. V družbi je bil z neko roparsko bando, ki je napadla neko hišo, in je pri tem zgubila svoje mlado življenje neka deklica. — Ko se je mesto hrvatske šole otvorila v njegovi župniji »sladkobesedna« šola, v katero pa ljudstvo ni maralo pošiljati svojih otrok, tedaj je bil Janko kriv

tega neuspeha. — Da je bil »Pučki prijatelj« zelo udomačen pri njegovih župljanih, je te »pregrehe« zopet kriv Janko. — Sodišče je po dolgem in natančnem preiskovanju spoznalo nedolžnost Jankovo in predlagalo izpuščenje iz zaporu, toda državni »pravdnik« je rekel, da spada Janko za vse zločine pred vojaško sodišče. In zato so ga pripeljali 24. sept. v koperske zapore, kjer nadaljuje svoje trpljenje in čaka zlate osvoboditve, ako se posreči dr. Veselu prepričati vojno sodišče, da ni ravno največji greh, ako je kdo zaveden Jugosloven.

2. Filipič Just, župnik v Žminju, tržaška škofija, je bil z odlokom 26. 8. 1920. št. 844/20 na predlog škofa Angela Bortolomaši umirovjen kljub svoji čistosti in krepkemu zdravlju zgolj iz političnih razlogov. G. župnik je namreč odločen Hrvat in neumorno delaven na vseh poljih, zlasti na gospodarskem. — Narod mu je zato iz srca hvaležen in je to dokazal zlasti ob njegovi vrnitvi iz internacije v Sardiniji, ko ga je sprejel kot svojega odrešenika. — Par poturic v njegovi župniji mu je nakopalo internacijo, a tem je nasedel sedaj škof Angel, ki je poslal g. župnika proti njegovi volji in preko kapiteljna v pokoj z izrečnim dostavkom, naj ne upa na povišanje svoje penzije zaradi svojega političnega naziranja. — Mislijo tako ubiti narod in župnika, toda vsaka sila rodi odpor. — Videant consules, da se ne bodo še za glave prijemali radi svoje nasilne operacije na zdravem telesu jugoslovenskega naroda.

Preganjani duhovniki iz dekanij trnovske in postojnske.

1. Ivan Dežman, kurat v Harijah je bil zaprt 1 mesec, ko so ga drugič zaprli, je iz zaporov šel 40 karab. v Jugoslavijo.

2. Jože Leban, kaplan v Trnovem, je bil zaprt 14 dni.

3. Ignacij Žganjar, župni uprav. na Premu, je bil zaprt en teden.

4. Anton Zalokar, kaplan v Knežaku, je ubežal čez mejo aretacij. Preganjali so pa vse ostale: en par jih je sedelo po par ur v preiskovalnem zaporu.

5. Muren Josip, ekspozit v Trnju. Dne 30. 3. 1919. odpeljan v Sardinijo in bil interniran dne 9. 11. 1919. Od začetka okupacije do danes še ni dobil nobene plače.

6. Žužes Karel, kaplan v Postojni, je bil izgnan začetkom leta 1919. v Jugoslavijo. — Vzrok: Njegova ura se ni ujemala z generalovo in je 5 minut prezgodaj pristopil k oltarju!!

7. Bešter Ivan, dekan v Postojni, bil izgnan 29. 4. 1919 v Jugoslavijo in mu vkljub opetovani prošnji duhovnikov ni dovoljena povrnitev.

8. Miglič Jakob, kaplan v Studenem, lo je mahnil čez Javornik 1919 bežeč pred oblastjo.

Obvestilo.

Gledé draginjske doklade č. duhovščini, se sporoča, da so bili podzvzeti vsi primerni koraki bodisi od različnih ordinarijatov kakor tudi od gen. civil. komisarijata v Trstu. — Žalibog, počiva vsa zadeva še nerešena v daljnem Rimu. — Dogovorno z furlansko duhovščino se podvzamemo novi za to potrebni koraki.

Odsek za narodno in socialno politiko.

Večina konferenc se je odzvala in doposlala načrt »Pravil za Kmetске Zveze« pregledan in opremljen z opombami ter nasveti. Konference, ki tega do sedaj še niso storile, naj se požurijo, ako smatrajo kake važne spremembe za potrebne. — Tekom oktobra se bo besedilo pravil končno ugotovilo in se bo predložilo oblasti v odobrenje.

Odsek nujno potrebuje pregleda vseh gospodarskih in denarnih zadrug v zasedenem ozemlju. Zato prosi, da bi vsi sobratje poslali podpisane naslednje podatke o zadrugah v njih duhovnijah:

1. Ime, sedež in okoliš zadruga (z omejeno ali neomejeno zavezo).

2.) Kateri »Zvezi« je zadruga pridružena?

3.) Število članov in visokost deleža.

4.) Je-li bila zadruga v zadnjem poslovnem letu aktivna ali pasivna?

5.) Ima li zadruga lastne prostore uporabljive za eventualna skladišča.

6.) Pri posojilnicah: se-li zavod peča ali se te pečal vsaj prej tudi z blagovnim prometom?

7.) V čigavih rokah je vodstvo zadruga?

8.) So-li v kraju dani pogoji za nakupovalno in prodajalno zadrugo — toliko glede inteligentnih oseb, ki so k temu potrebne, kolikor glede prostorov, zvez itd. Če ne v kraju samem, kateri trg ali vas v okraju bi bila za to pripravna?

Za točne informacije bodisi direktno, še boljše pa po članu odseka v tamošnji konferenci, prosi

No v a k, dekan. Črniče.

Poročila s konferenc.

O naših konferencah.

I. **Različnost v enotnosti.** Naše konference so se začele prav lepo razvijati. Naša naloga je, da poživimo še vse mrtve, da zbudimo vse speče, nato pa — in to bo poglavitno — da jih ohranimo v življenju in sicer po zamisli in namenu našega starešinstva. Vsekakor lepi pogledi v bodočnost, ko pokličemo zadnjo konferenco v življenje! Pač pa ne ugaja mnogim sobratom dejstvo, da nimamo za konference nobenega enotnega programa, ki bi določal način vršitve. Ti sobratje tožijo, da nimamo enotnih molitev, enotnega sporeda v razvrščanju referatov in drugo. Po moji sodbi tega ni treba. Dovolj je, da se konference vršijo po zamisli starešinstva in da izpolnjujejo dane jim naloge. V tem vidim enotnost naših konferenc. Spremembe v sporedih pa ustvarjajo neko prijetno različnost in variacijo.

2. Rad bi poudaril, kar mi je ob čitanju poročil s konferenc posebno ugajalo. Konferenca za svetogorsko pogorje se je lepo vršila, in kar treba pohvalno omeniti, je to, da je njen tajnik poslal »Zborniku« ne le poročilo o sporedu konference, mariveč je navedel **kratko vsebino referata**. Tako je prav in želeti je, da bomo prihodnjic brali vsebino vseh referatov. V tem oziru sem čital s prav takim zadoščenjem poročila o konferencah za Brda in za Kastav-Vološko. Z velikim veseljem sem sprejel poročilo tolimnsko-kanalske konference, in sicer zaradi detajliranega in preudarijenega programa, zlasti pa mi je bil pogodu sklep, da bo imel en sobrat v začetku sestanka **duhovni nagovor** in da bo vselej skupno **češčenje** in splošna **spoved** v cerkvi. Tako bodo dnevi konference dnevi duhovnega čiščenja in obnavljanja. Take nagovore naj bi prevzel sobrat za več časa, da si sestavi načrt zanje. Pri izberi takega spirituala je treba upoštevati ugled in starost sobratov. Paziti pa moramo, da ne posvečamo **preveč časa** pobožnostim, sicer ne preostane nič za poglavitni namen konference. Zato bodi duhovni nagovor kratek, a jedernat, pravtako naj bodo molitve. Tomajski konferenci dajejo vrlino jasne in **krepe resolucije**.

3. Še nekaj. Pri sklicavanju konference naj prvomestnik vselej naznani **natančen spored** sestanka, ime 1 ali 2 referentov z naslovom referata. Po prvi točki (poročilo) pride vselej druga točka slučajnosti. Prvomestnik skrbi, da prečita zapisnikar pri vsaki konferenci **zapisnik zadnjega sestanka**. Ta zapisnik izčrpaj vselej vse misli referatov in glavne misli debaterjev. Po vsaki prebarani točki, v kateri se je naložila kakšna naloga prvomestniku ali drugemu članu konference, naj spereči prvomestnik oz. zapisnikar, kako se je izvršil detični sklep. Če na to pozabita, naj se oglasi kak sobrat. Tako se vzpodbuja odbor k delu, delo se

kontrolira, zanimanje za konference raste. Treba bo na vsak način uvesti v konference **parlamentarni red** občevanja. V to svrhu bo izdalo starešinstvo enoten **poslovnik** za vse sestanke. Šč.

Poročilo konf. Sod. trnevske dekanije na Premu, dne 26. 7. 1920.

I. Sbrt. Gabrovšek Jože referira o dušnopastirskem delu v sed. času. Opozarja na »Zbornik«. Poudarja zlasti: 1. Misijone v vsaki fari; 2. Ne olupati! 3. Ora et labora! Debata: Sb. Vidmar priporoča knjigo »Die kath. Kirche in Wort und Bild (izdala Leonova družba na Dunaju) za apologetične govore. Sb. Abram povdarja gospodarsko delo, ki ima vselej veliko sađu. Dekan: skrb za fante: Uspeh ni merodajen, Bog gleda na namen. Zoper papeža nikar nikjer zabavljati, pa tudi pridigati o njem ne kaže.

Vsi zahtevajo, naj bo verouk obvezen!

II. Sbrt. I. Žganjar razodeva: »Kako priti do ožiega stika z društvom sv. Pavla?« Na dosedanjih konferencah smo bili bolj sami zase, ker smo živeli v posebnih upih. A ker se razmere tako dolgo ne spreminjajo, zato je potreben ožji stik z društvom: 1. Vsak naj bo član društva. (So žel!) 2. Vsak mesec naj ko konferenca. (Bo.) 3. Izvolijo naj se člani v odseke. Sprejeto. Za tajnika konference: J. Kalan; za poverjenike v Zb. sv. P.: I. Žganjar; v odsek za soc. politiko: A. Abram; v šolski ods.: dekan dr. Kržišnik; v kulturni: I. Baloh; v odsek za pravno varstvo in gnotne zadeve: M. Rodič. 4. Prispevajmo za tajnika društva! (Vsak je dal 20 L.) 5. Pristopimo v društvo sv. Jožefa. (Se zgodi.)

III. Na predlog sb. M. Hušota iz Hrušice se sklene v svrhu poživitve Mar. družb prirediti izlet ozir. tabor. Zedinili smo se za romanje in tabor v Vremah na mali Šmaren.

Konferenca VI. za svetogorsko pogorje na Banjšicah dne 16. avgusta t. l.

Navzoči vsi razum sbr. Tomšiča in Vodopivca. Predseduje sbr. dekan Rejec. — Spiritual sbr. Močnik govori o svetosti duhovnikov. Popolnejša svetost se ogiblje ne le smrtnega greha, ampak tudi dovoljenih reči, če bi ji bile v zapreko. Duhovnik mora že po poklicu stremeti k popolni svetosti. Ima sredstva: znanost, dnevno občevanje z Bogom, brezskrbnost v časnih rečeh, milosti sv. maše. Tudi posvečevalna sredstva: pridigo in kateheze. Posebno v treh rečeh pomislimo na svoje stališče do svetosti in vernikov: sv. maša, spoved in pridiga. — Sklenemo: praeparatio ad missam mora biti boljša. — Slede poročila odsekov. Sklepi: Konf. obžaluje, da šolski odsek tako počasni deluje in to le teoretično. Kje so protesti duhovščine, ki so se podpisavali na naši konferenci že meseca januarja? Šolski odsek naj skliče čim

prej skupno sejo! — **Enoglasna pritožba duhovščine glede draginje v K. T. D.** — »Cec. društvo« naj o svojem poživljenju tudi poskrbi za orgljarske šole; veliko cerkva je brez organistov. »Mladiko« bomo podpirali in se obvezujemo tudi vanjo po možnosti pisati. Da jo lažje spravimo med ljudstvo, bo treba na vsak način ločiti **leposlovn** del od **bogoljubnega**. — Določi se sbr. Širaj, ki nima referata, da bo na vsaki konferenci sporočal važne sklepe drugih konferenc »Zbora«, da bomo tako vedeli mnenja in potrebe drugih sobratov. — Darove za sv. Goro naj objavi tudi slov. list »Gor. Straža«. Ljudstvo želi in hoče vedeti o tem. — »Zbornik« naj prinaša le aktualne reči in naj ne bo pristranski. (Poročilo slav. konf. črniške spada ravnotako kot druga pod naslov »Konference«). — Tajnik.

Konferenca Zajednice za **cerkljanski dekanat** se je vršila 16. 8. v Novakih. Rektor konferenc sobr. Ivančič je govoril o disciplini, solidarnosti in kolegialnosti med duhovništvom, za njim pa sobr. Stanič o programu naših konferenc, ki naj se vrše po pravilih Zajednice presv. Srca kakor tudi Zbora svečnikov. Referent pokliče navzočim v spomin poglavitne točke iz pravil »Zajednice«, kojih namen je povzdiga in posvetitev duhovnika samega, kakor tudi njemu izročenega ljudstva. Na podlagi pravil navaja različna sredstva, po katerih doseže duhovnik lahko svojo lastno posvetitev; med temi posebno: molitev, pogostno sjeved, premišljevanje. — Določi se konferenčni sjiritual. — Nato pa obširno razpravlja, kako naj duhovnik skrbi za moralno povzdigo in posvetitev izročenega mu ljudstva tako v cerkvi: prižnica, spovednica; Marijine drežbe. — kakor zunaj cerkve: izobraževalna, gospodarska in druga društva, širjenje dobrega časopisja.

Koncem predavanja stavi več resolucij, ki so bile z navdušenjem sprejete, kakor:

I. Cerkljanska duhovščina zbrana na svoji konferenci v Novakih poziva sobrate naj povsod vsako leto praznujejo kar najslovesneje praznik sv. Cirila in Metoda.

II. Ravnotako poziva vse sobrate, naj povsod pozive Kmetске zveze in na konferencah naj se razpravlja o možnosti velikega tabora kmetских zvez na Goriškem prihodnje poletje.

III. Zahtevamo, da ostanejo vse postave bivše avstrijske vlade, zadevajoče verouk in verske vaje na ljudskih šolah, intaktne, in z veseljem pozdravljamo vsak korak in sklep v prilog tej zahtevi, naj prihaja od katerekoli strani.

IV. Zbor naj kolikor mogoče deluje na to, da se tudi duhovščini nakažejo primerne draginjske doklade ali kakorkoli povečajo njeni dohodki.

V. Konferenca se v zvestobi in udanosti klanja svojemu knezonadškofu in obsoja vse perfidne napade na njegovo osebo.

Ker sproži pri slučajnostih sobr. Ivančič vprašanje, kako naj se postopa napram civilnim oblastim v zadevi uradnega dopisovanja, sklene konferenca:

Zahtevajmo, da civilne oblasti občujejo, kakor pod bivšo avstrijsko vlado, z župnimi uradi direktno in ne potom županstva ali morebiti orožništva.

VI. Poudarjamo, da mora pol. društvo »Edinost«, ako hoče našega sodelovanja in sploh uspeha proti komunističnemu razmahu v deželi, s pozitivnim socialnim in gospodarskim programom na dan.

Za prostega duhovnika je vsak član prispeval: 20 Lir.

Glas blagajne in uprave.

1. Sobratje, ki so na dolgu z udnino in naročnino, so vljudno naprošeni, da čim prej poravnajo svoj dolg — 25 L.

2. Sobratje, ki so pobrali na konferencah darvek za prostega duhovnika, naj pošljejo imena darovateljev, da dobi vsak darovavec častno mesto tudi v blagajniškem dnevniku.

3. Sobratje, ki so prejeli po dva ali več iztšov »Zbornika«, so naprošeni, da vrnejo neplačane Izvode »Narodni Tiskarni« v Gorici, ulica Vetturini št. 9.

4. Nekaj izvodov vseh števil »Zbornika« je še na razpolago. Kdor želi naročiti »Zbornik«, naj se nemudoma oglasi in vpošlje naročnino 20 L. — Listi morejo naročiti tudi inteligentni laiki.

—:—

Seja starešinstva

»Zbora svečnikov sv. Pavla« se bo vršila v župnišču v Nabrežini dne 4. novembra t. l. ob 10 uri dopoldne.

SPORED:

1. Predlog za pridruženje našega »Zbora« stanovski organizaciji duhovščine v Italiji.
2. Razprava o tem, kako bi postali deležni ugodnosti gospodarske zadruge duhovščine v Italiji.
3. Razprava o sedanjem položaju združništva v deželi.
4. Poročilo starešinstva o tekočih zadevah in načrtih. (Odsek za pravno varstvo in gnotne koristi. — Razmerje »Zbora« do »Edinosti«. — Društvo sv. Jožefa. — Svečarna).

Vabljeni so starešine »Zbora« in člani, ki dobe povabilo od staroste.

Za domačo svečarno.

Sobratje, ki hočejo biti deležniki snujoče se domače-svečarne, naj pošljejo čim hrže deleže à 200 lir na naslov sobr. Ignacija Valentinčiča, dekana v Komnu.

(Vsled pomanjkanja prostora bodo sledila ostala poročila s konferenc v prihodnjem sešitku).